

לדון את עצמו לכף זכות

(״אזמרה״ - תורה רפ"ב בליקוטי מוהר"ן)

ד"ר אבי וינרוט, עו"ד

לעילוי נשמות:

אבי מורי הי"ה משה אהרן ב"ר מרדכי אליעזר וינרוט ז"ל

נלב"ע בשי"ק פרשת יו"שב"י - כ"י בכסלו תשע"א

אמי מורתני, אצילת הנפש, הי"ה דודיזל וינרוט ע"ה (בת ר' אריה אפטרגוט ז"ל)

נלב"ע י" באדר תשע"ג

חמותי, הי"ה נעמא (נלי) שטרנטל (בת ר' מנחם הלוי שיף ז"ל)

ת.נ.צ.ב.ה.

הסטרא-אתרא, בהעדר הכוחות לאדם שנכשל להתגבר. על-כן לקחה התורה איסור זה והפכה אותו להיתר, עד שעל ידי כך יוכל להגיע לתכלית המכוון בזה: - "והיה אם לא חפצת בה", וכדברי חז"ל: "הכתוב מבשרך שסופך לשנאותה", כך שעצם ההיתר כאן, הוא אשר מסייע לאדם שיוכל להתגבר על תאוותיו ולהחזיק מעמד בקדושתו - בקדושת יהודי.

אוצר החכמה

משנה ו'

יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתְאִי הָאֲרִבְלִי קִבְּלוּ
מֵהֶם. יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה אֹמֵר, עֲשֵׂה
לְךָ רֵב, וְקִנְיָה לְךָ חֵבֵר, וְהוּי דָן אֶת
כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת.

והוי דן את "כל" האדם לכף זכות

בדברי רבי יהושע בן פרחיה יש להבין:

א. איך יתכן לדון את "כל" האדם לכף זכות? כאשר בשם הכולל: "כלי" נכללים צדיק ורשע, אולי גם רשע גמור. כיצד אפשר לדונו לכף זכות?

ב. התנא מצוה - "הוי דן"!. וכי מי אמר שעל כל אדם מוטלת חובה "לדון", וכי כל אדם דיין הוא?

רבינו עובדיה מברטנורה מפרש כך: "והוי דן את כל האדם לכף זכות", "כשהדבר בכף מאזנים ואין לו הכרע לכאן ולכאן, כגון אדם שאין אנו יודעים ממעשיו אם צדיק אם רשע, ועשה מעשה שאפשר לדונו לזכות ואפשר לדונו לחובה, מדת חסידות היא לדונו לכף זכות", אבל התנא הרי אומר הוי דן את "כל" האדם, המורה בפשטותו על "כל" אדם ממש? ולא דווקא אדם שמעשיו שקולים.

**שמות
פרק כג**

א לא תשא שִׁמְעֵךְ שׁוֹא אֶל תִּשְׁתָּה יָדָךְ עִם רֶשֶׁע לְהִיֵּת עִד חֹמֶס: **ב** לֹא תִהְיֶה אַחֲרַי רְבִים לְרַעַת וְלֹא תִעֲנֶה עַל רֵב לְנֹטֹת אַחֲרַי רְבִים לְהַטֹּת: **ג** וְדָל לֹא תִהְדָּר בְּרִיבוֹ: **ד** כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֹיְבֶיךָ אוֹ חֲמֹרוֹ תִלְעֶה הַשֵּׁב תִּשְׁיָבוּ לוֹ: **ה** כִּי תִרְאֶה חֲמֹר שֶׁנֶּאֱדָר רֶבֶץ תַּחַת מְשָׁאוֹ וְחִדַּלְתָּ מֵעֹב לוֹ עֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ: **ו** לֹא תִטֶּה מִשְׁפַּט אֲבִינֶךָ בְּרִיבוֹ: **ז** מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחֹק וְנָקִי וְצַדִּיק אֶל תִּהְרַג כִּי לֹא אֲצַדִּיק רֶשֶׁע: **ח** וְשָׂחַד לֹא תִקַּח כִּי הַשָּׂחַד יַעֲזֹר פְּקָחִים וְיַסְלֵף דְּבָרֵי צַדִּיקִים: **ט** וְגַר לֹא תִלְחֹץ וְאַתָּם יִדְעֻתֶם אֶת נַפְשׁ הַגֵּר כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: **י** וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת אֲרֶצְךָ וְאַסְפֹּת אֶת תְּבוּאַתָּה: **יא** וְהַשְּׁבִיעֵת תִּשְׁמַטְנָה וְנִטְשָׁתָה וְאַכְלוּ אֲבִינֵי עַמְּךָ וְיִתְרֹם תֹּאכַל חֵיִת הַשָּׂדֶה כֹּן תַעֲשֶׂה לְכַרְמֶךָ לְזֵיתָךְ: **יב** שָׁשֹׁת יָמִים תַעֲשֶׂה מַעֲשֵׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת לְמַעַן יִנַּח שׁוֹרֶךָ וְחֲמֹרֶךָ וַיִּנְפֹשׁ בְּיָמֶיךָ וְהָגַר: **יג** וְכָלל אֲשֶׁר אִמְרַתִי אֲלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרַי לֹא תִזְכִּירוּ לֹא יִשְׁמַע עַל פִּי: **יד** וְשֵׁלֶשׁ רִגְלִים תִּזְחַג לִי בַשָּׂנָה: **טו** אֶת חֵג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת כֶּאֱשֶׁר צִוִּיתֶךָ לְמוֹעֵד חֻדְשׁ הָאָבִיב כִּי בּוֹ יֵצְאֶת מִמִּצְרַיִם וְלֹא יֵרְאוּ פְנֵי רִיקֶם: **טז** וְחֵג הַקִּצִּיר בַּכּוֹרֵי מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחֵג הָאֶסְפָּה בְּצֵאת הַשָּׂנָה בְּאֶסְפְּךָ אֶת מַעֲשֵׂיךָ מִן הַשָּׂדֶה: **יז** שְׁלֹשׁ פַּעֲמִים בַּשָּׂנָה יִרְאֶה כֹּל זְכָרְךָ אֶל פְּנֵי הָאֵדֹן יי: **יח** לֹא תִזְבַּח עַל חֲמֵץ דָּם וְזָבַח וְלֹא יִלֵּן חֶלֶב חָגִי עַד בִּקְרוֹ: **יט** רֵאשִׁית בַּכּוֹרֵי אֲדַמְתֶּךָ תִּבְיֵא בֵּית יי אֱלֹהֶיךָ לֹא תִבְשֹׁל גְּדֵי תִבְשֹׁל גְּדֵי בַחֲלֵב אָמוֹ: **כ** הִנֵּה אֲנִכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ לְשַׁמְרֶךָ בְּדָרְךָ וְלִהְבִּיאָךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכַּנְתִּי: **כא** הַשְּׁמֹר מִפְּנֵי וְשִׁמְעֵ בְקֹלוֹ אֶל תִּמְרָוּ בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא לְפָשַׁעְכֶם כִּי שָׁמִי בְקִרְבּוֹ: **כב** כִּי אִם שָׁמַעְתֶּם בְּקֹלוֹ וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר אֲדַבֵּר וְאַיְבַתִּי אֶת אֲבִיךָ וְצַרְתִּי אֶת צַרְרִי: **כג** כִּי יִלְךְ מִלֵּאכִי לְפָנֶיךָ וְהִבִּיאָךְ אֶל הָאָמֹרִי וְהַחֲתִי וְהַפְּרָזִי וְהַכְּנַעֲנִי הַחַי וְהַיְבֹסִי וְהַכְּחַדְתִּי: **כד** לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֱלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם כִּי הִרַסְתֶּם תִּהְרָסוּם וְשִׁבְרֵם תִּשְׁבֹּר מִצַּבְתֵּיהֶם: **כה** וְעַבְדְתֶם אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וְגִבַּרְתֶּם אֶת לְחֻמְךָ וְאֶת מִימִידֶךָ וְהִסְרִיתִי מִחֻלָּה מִקִּרְבֶּךָ: **כו** לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה וְעִקְרָה בְּאֶרֶץ אֶת מִסְפַּר יְמֵיךָ אֲמַלֵּא: **כז** אֶת אִימְתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמְתִּי אֶת כָּל הָעַם אֲשֶׁר תִּבְאֵ בְהֶם וְנִתְמִיתִי אֶת כָּל אֲבִיבֶיךָ עֲרֹף: **כח** וְשַׁלַּחְתִּי אֶת הַצֹּרַעַה לְפָנֶיךָ וְגִרְשָׁה אֶת הַחַיִּי אֶת הַכְּנַעֲנִי וְאֶת הַחֲתִי מִלְּפָנֶיךָ: **כט** לֹא אֲגַרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ בַּשָּׂנָה אֶחָת פֶּן תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׁמֵמָה וְרִבְהָ עֲלֶיךָ חֵיִת הַשָּׂדֶה: **ל** מַעַט מַעַט אֲגַרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה וְנִחַלְתָּ אֶת הָאָרֶץ: **לא** וְשַׁתִּי אֶת גְּבֻלְךָ מִיַּם סוּף וְעַד יַם פְּלִשְׁתִּים וּמִדְּבַר עַד הַנֶּהָר כִּי אֲתוּ בְיַדְכֶם אֶת יִשְׂרָאֵל הָאָרֶץ וְגִרְשַׁתְמוּ מִפָּנֶיךָ: **לב** לֹא תִכְרַת לָהֶם וְלֹאֱלֹהֵיהֶם בְּרִית: **לג** לֹא יִשְׁבּוּ בְּאֶרֶץ פֶּן יַחֲטִיאוּ אֶתְךָ לִי כִי תַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵיהֶם כִּי יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ:

ל: **ק** מזקנים אֶתְבוֹנוּ כִּי פִקְדוֹתַי נִצְרָתִי: **קא** מִכַּל אֶרֶץ רַע כְּלֹאֲתִי רָגְלִי לְמַעַן אֲשַׁמֵּר דְּבַרְךָ: **קב**
 מִמְשַׁפְּטֶיךָ לֹא סָרְתִי כִּי אֶתֶּה הַחַיִּים: **קג** מִה נִמְלֶצֶה לִחְכִּי אֲמַרְתָּה מִדְּבַשׁ לִפִּי: **קד** מִפִּקְדוֹתֶיךָ
 אֶתְבוֹנוּ עַל כֵּן שָׁנֵאתִי כָּל אֶרֶץ שִׁקְרָה: **קה** יַד לְרַגְלִי דְּבַרְךָ וְאוֹר לְנִתְיָבוֹתַי: **קו** נִשְׁבַּעְתִּי וְאֶמְתֶּה
 לְשֹׁמֵר מִשְׁפְּטֵי צְדָקָתְךָ: **קז** נִעְנִיתִי עַד מָאֵד יי חֲיִנֵּי כְּדְבַרְךָ: **קח** נְדָבוֹת פִּי רָצָה נָא יי וּמִשְׁפְּטֵיךָ
 לְמַדְנִי: **קט** נִפְשִׁי בְּכַפִּי תִמְיֵד וְתוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: **קי** נִתְנוּ רִשְׁעִים פִּי לִי וּמִפִּקְדוֹתֶיךָ לֹא תַעֲיִתִי:
קיב נִחַלְתִּי עֲדוּתֶיךָ לְעוֹלָם כִּי שָׁשׁוֹן לְבִי הִמָּה: **קיג** נְטִיתִי לְבִי לַעֲשׂוֹת חֲסִידָה לְעוֹלָם עֲקֹב: **קיד**
 טַעֲפִים שָׁנֵאתִי וְתוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי: **קיד** סִתְרִי וּמִגְנִי אֶתֶּה לְדְבַרְךָ יְחַלְתִּי: **קטו** סוּרוּ מִפְּנֵי מַרְעִים
 וְאַצְרָה מִצּוֹת אֱלֹהִי: **קטז** טַמְכִנִּי כְּאֲמַרְתָּה וְאַחִיָּה וְאֵל תְּבִישֵׁנִי מִשְׁכָּרִי: **קיז** סַעֲדֵנִי וְאַשְׁעֵה וְאַשְׁעֵה
 בְּחֻשְׁךָ תִמְיֵד: **קיח** סְלִית כָּל שׁוֹגִים מִחֻשְׁךָ כִּי שִׁקְרָה תִרְמִיתֶם: **קיט** סָגִים הַשֹּׁבֵת כָּל רִשְׁעֵי אֶרֶץ
 לְכֹן אֶהְבֵּתִי עֲדוּתֶיךָ: **קכ** סָמַר מִפִּקְדוֹתֶיךָ בְּשָׂרִי וּמִמְשַׁפְּטֵיךָ יִרְאֵתִי: **קכא** עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצַדִּיק בַּל
 תִּיחַדֵּנִי לְעִשְׂקִי: **קכב** עֲרֹב עֲבָדֶיךָ לְטוֹב אֵל יַעֲשֶׂקֵנִי חַיִּים: **קכג** עֵינַי כְּלוּ לִישׁוּעָתְךָ וְלֹאֲמַרְתָּ צְדָקָתְךָ:
קכד עֲשֵׂה עִם עַבְדְּךָ כְּחֻשְׁךָ וְחֻשְׁךָ לְמַדְנִי: **קכה** עֲבָדֶיךָ אֵנִי הַבִּינִי וְאַדְעָה עֲדוּתֶיךָ: **קכו** עַת לַעֲשׂוֹת
 לִי הַפְּרוּ תוֹרַתְךָ: **קכז** עַל כֵּן אֶהְבֵּתִי מִצּוֹתֶיךָ מִזֶּהֱבָה וּמִפֶּה: **קכח** עַל כֵּן כָּל פִּקְדוֹתֶיךָ כָּל יִשְׂרָאֵל כָּל
 אֶרֶץ שִׁקְרָה שָׁנֵאתִי: **קכט** פְּלֹאֲת עֲדוּתֶיךָ עַל כֵּן נִצְרָתֶם נִפְשֵׁי: **קל** פִּתַח דְּבַרְךָ יֵאִיר מִבּוֹן פְּתִיִים:
קלא פִּי פִעֲרֵתִי וְאַשְׁאַפֶּה כִּי לְמִצּוֹתֶיךָ יֶאֱבָתִי: **קלב** פִּינָה אֵלַי וְחַנּוּנִי כִּמְשַׁפֵּט לְאַהֲבִי שְׁמֶה: **קלג**
 פִּעֲמֵי הַכּוֹ בְּאֲמַרְתָּה וְאֵל תִּשְׁלַט בִּי כָּל אֲנִי: **קלד** פִּדְנִי מֵעֶשֶׂק אֲדָם וְאַשְׁמְרָה פִּקְדוֹתֶיךָ: **קלה** פִּדְנִי
 הָאֵר בְּעַבְדְּךָ וְלַמַּדְנִי אֶת חֻשְׁךָ: **קלו** פִּלְגֵי מַיִם יִרְדּוּ עֵינַי עַל לֹא שָׁמְרוּ תוֹרַתְךָ: **קלז** צַדִּיק אֶתֶּה יי
 וְיִשָּׁר מִשְׁפְּטֵיךָ: **קלח** צִוִּית צְדָק עֲדוּתֶיךָ וְאַמּוּנָה מֵאֵד: **קלט** צַמְתִּנִּי קִנְיָתִי כִּי שָׁכַחוּ דְּבַרְךָ צָרִי:
קמ צְרוּפָה אֲמַרְתָּה מֵאֵד וְעַבְדְּךָ אֶהְבֶּה: **קמא** צַעִיר אֲנִי וְנִבְּוָה פִּקְדוֹתֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: **קמב** צְדָקָתְךָ
 צְדָק לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת: **קמג** צַר וּמְצוּק מְצִאוֹנִי מִצּוֹתֶיךָ שְׁעִשְׂעִי: **קמד** צְדָק עֲדוּתֶיךָ לְעוֹלָם
 הַבִּינִי וְאַחִיָּה: **קמה** קְרָאתִי בְּכָל לֵב עֲנִי יי חֻשְׁךָ אֶצְרָה: **קמו** קְרָאתֶיךָ הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוּתֶיךָ:
קמז קִדְמִתִּי בְּנִשְׁפָּה וְאַשְׁעֵה לְדְבַרְךָ יְחַלְתִּי: **קמח** קִדְמוּ עֵינַי אֲשַׁמְרוֹת לְשִׁיחַ בְּאֲמַרְתָּה: **קמט** קוֹלִי
 שָׁמְעָה כְּחֻשְׁךָ יי כִּמְשַׁפֵּט חַיִּי: **קנ** קָרְבוּ רִדְפֵי זִמָּה מִתוֹרַתְךָ רְחוּם: **קנא** קָרוֹב אֶתֶּה יי וְכָל
 מִצּוֹתֶיךָ אֱמֶת: **קנב** קָדַם יְדַעְתִּי מַעֲדוּתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם יִסְדָּתֶם: **קנג** רָאָה עֵינַי וְחַלְצֵנִי כִּי תוֹרַתְךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: **קנד** רִיבָה רִיבִי וְהִגְלֵנִי לְאֲמַרְתָּה חַיִּי: **קנה** רְחוּק מִרְשָׁעִים יִשׁוּעָה כִּי חֻשְׁךָ לֹא דָרַשׁ:
קנו רְחוּמִי רַבִּים יי כִּמְשַׁפֵּט חַיִּי: **קנז** רַבִּים רִדְפֵי וְצָרִי מַעֲדוּתֶיךָ לֹא נִסִּיתִי: **קנח** רֵאִיתִי בְּגָדִים
 וְאַתְרוּסְטָה אֲשֶׁר אֲמַרְתָּה לֹא שָׁמְרוּ: **קנט** רָאָה כִּי פִקְדוֹתֶיךָ אֶהְבֵּתִי יי כְּחֻשְׁךָ חַיִּי: **קס** רֵאֵשׁ דְּבַרְךָ
 אֱמֶת וְלְעוֹלָם כָּל מִשְׁפָּט צְדָקָתְךָ: **קסא** שָׁרִים רְדֹפוּנִי חַנּוּם וּמַדְבִּירִי (וּמַדְבִּירָה) פִּתַח לְבִי: **קסב** שִׁשׁ
 אֲנִי עַל אֲמַרְתָּה כְּמוֹצֵא שְׁלָל רַב: **קסג** שִׁקְרָה שָׁנֵאתִי וְאַתְעַבֶּה תוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי: **קסד** שִׁבַּע בַּיּוֹם
 הִלְלִיתִיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צְדָקָתְךָ: **קסה** שְׁלוֹם רַב לְאַהֲבֵי תוֹרַתְךָ וְאִין לְמוֹ מְכַשׁוֹל: **קסו** שְׁבַרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ
 יי וּמִצּוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי: **קסז** שְׁמְרָה נִפְשִׁי עֲדוּתֶיךָ וְאַהֲבֵם מֵאֵד: **קסח** שְׁמַרְתִּי פִקְדוֹתֶיךָ וְעֲדוּתֶיךָ כִּי כָּל
 דְּרָכֶי נִגְדָה: **קסט** תִּקְרַב רִגְתִּי לְפָנֶיךָ יי כְּדְבַרְךָ הַבִּינִי: **קע** תִּבּוֹא תְּחִנִּיתִי לְפָנֶיךָ כְּאֲמַרְתָּה הַצִּילֵנִי:
קעא תִּבְעֵנָה שְׁפֹתַי תִּתְחַלֶּה כִּי תִלְמַדְנִי חֻשְׁךָ: **קעב** תַּעַן לְשׁוֹנֵי אֲמַרְתָּה כִּי כָּל מִצּוֹתֶיךָ צְדָקָה: **קעג**
 תִּהְיֶיךָ לְעֹזְרֵנִי כִּי פִקְדוֹתֶיךָ בְּחֻרְתִּי: **קעד** תִּאֲבָתִי לִישׁוּעָתְךָ יי וְתוֹרַתְךָ שְׁעִשְׂעִי: **קעה** תַּחֲוִי נִפְשִׁי
 וְתִתְחַלֶּץ וּמִשְׁפָּטֶיךָ יַעֲזֹרֵנִי: **קעו** תַּעֲיִתִי כְּשֶׁה אֲבִיד בְּרֶשַׁע עַבְדְּךָ כִּי מִצּוֹתֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:

לכ"ח ואם הוא מן הבינונים אשר יוהרו כן התמא ופעמים ישלחו בו אם הספק שקול צריך להטות הספק ולהכריעו לכף זכות כמו שאמרו"ל הרן את חבריו לכף זכות המקום ידינהו לכף זכות (ט) והוא נכנס בכלל מאמרו יתברך בצדק תשפוט עמיתך ואפילו אם הרבר נושה יותר לכ"ח (י) נכון מאד שיהיה הדבר אצלו כמו ספק ואם יכריעו לכף חובה ובמקום שהדבר נושה לכף זכות דבוראי אסור ע"פ הדין לדנו לכ"ח והוא דן אותו לכ"ח ובשביל זה הלך וגינהו לבר

צריך כפרה ויותר מזה דאפילו (ז) אם הוא משער לכתחלה שלא יבוא להנידון שום רעה ע"י דיבורו אף על פי כן אסור לו לספר בנגותו: (ח) ודע עוד כלל גדול ועיקר בענינים אלו (ח) אם הוא רואה לאדם שדיבר דבר או עשה מעשה בין מטה שבין אדם למקום או מטה שבין אדם לחבירו ויש לשפוט דברו ומעשהו לצד המוב ויצד החובה אם האיש הוא ירא אלהים נתייב לדון אותו לכ"ח אפילו אם הרבר קרוב ונושה אצל הדעת יותר

באר מים חיים

רצון המספר הוא שיועיל סיפורו לענין שיסכים חבריו לדבריו וידבר גם הוא עליו וכו' כל שראינו שדבריו פעלו כ"כ בפני השומעים עד שגם הם התחילו לדבר עליו מיקרי חסנו מעשיו וח"כ במרים מלנו ותדבר מרים וחסרן במשה ופירש בספרי שהיא פתחה בדבור חמילה והיא היתה ודעת שפירש משה מן האשה כי שמעה מלפניה כמו שפירש רש"י והועיל דיבורה בפני חסרן עד שגם חסרן התחיל לדבר כמותה כמו שכתוב בקרא לק נענשה: (ז) אם הוא משער אף במגמלה הכ"ל דמשיי הא דאחיו מעשיו והא דלא אחיו מעשיו אין ראיה גמורה לזה* (הגה"ה)

דאולי שם היה באפשרי בעת הספור שיועילו מעשיו אך לבסוף לא עלה הדבר כן אבל כן מוכח מהרמב"ם ש"ל צ"ל מהלכות דיעות ויש עון גדול מזה עד מאד וכוא בכלל לאו זה וכוא המספר בנגות חבריו אף על פי שאומר אמת וגם הסמיג כחכ כלשון הזה ולא הזכירו שום רמז חנאי לזה מזה משמע דטעמא משום זה גופא דהתורה אינו רואה ביישראל אחד ינגם את חבריו וכן מוכח מש"ח במאמר רט"ו וז"ל והמספר לשה"ר בתים הגה קוראותיו הגזק והכשח אשר יגרום לחבירו ובחירתו לחייב ולהרשיע את חבריו ושמתחו לאדם ובעניניו דאיריין עכ"פ ענין רע א' מהכ"ל נמצא בו וז"ל ר"י בש"ח במאמר רי"ו ואמר שלמה ע"ה במשלי י"ד אוילים ולין חובה כי יחס מומי בני אדם ואשמתח ויתן בהם דופי ולא ידבר לעולם בשבח ודבר טוב הנמצא בס וכו' ואמרו רבותינו כל הפסול פוסל ואינו מדבר בשבחם של עולם ודרשו לפסול בני אדם במומו ובין

ישנים רצון כי דרך הישרים לככות על כל פשעים ולשבח האדם כי נמצא בו דבר טוב וכו' מכל זה נלמוד שספור דבר גנות על חברו אף אם לא יזקק כלל בזה מכלל עון לא נפקא ומ"ש הרמב"ם בס דה"ה והמספר דברים שגורמים להם נשמעו וכו' היינו אפילו אם לא יספר בנגותו כלל רק שצ"י דבריו נסב לזה וכמ"ש הכ"מ ראיה לדין זה דהרמב"ם ממעשה דרבי יודא צ"ג ובס לא נחזיון לנזרו בזה לרשב"י כי סיפר רק צדוהו וכמו שפירש רש"י בס: (ח) אם הוא רואה לאדם ר"י בש"ח במאמר רי"ו ומ"ש אם האיש כהוא ירא אלהים וכו' פשוט דמקורו הוא מברכות (י"ט ע"ה) אם ראית וכו': (ט) והוא נכנס בכלל מאמרו יתברך ר"י בש"ח כחז וז"ל והוא מ"ע מן התורה שנאמר בצדק תשפוט עמיתך ודבריו הוא מהסמיג והסמ"ק שכתבו שדבר זה כולל צדק דצדק השפוט עמיתך וכן כתב הרמב"ם בזה"מ מ"ע קע"ז וז"ל ובכללם ג"כ שיחייב שידין את חברו לכף זכות לא יפרש מעשיו ודבריו חלה לעוב ועל כל פנים לכ"ח צ"ל רבינו יונה ולא מדה בעלמא: (י) נכון מאד צ"ל רבינו יונה יהיה הדבר אלך כמו ספק ולא חבריעהו לכף חוב • וז"ל שכוונהו למדה טובה בעלמא ולא ירד הדין וזה יחודך כמה ענינים • ח' צ"מ ד' ע"ה ע"ב) המלוה לחבירו שלא בעדים וכו' ור"ל אמר גורם קללה לעלמו שנאמר חאלמיה שפיה בקר הדוברות על דדיק עתק ופירש"י כשחובשו וזה כופר הכל מקללן אותו ואומרים שהוא דובר על דדיק עתק וכו' והח"כ מייסדי הגמרא ג"כ דרבינא לא רצה להלות לרב אבי משום האי טעמא דגורם קללה לעלמו ולכאורה יפלא מאד דלמה יהיה מותר לאנשים דעלמא לקלל מטעם ספק את המלוה פן האמת אתו והלוה הוא הרשע ככופר בחנם וז"ל דבאמת הקללה הוא שלא מן הדין א"כ לא היה ליה לרבינא לחוש לזה כלל דקללת חנם לא חנא ועוד אטו ברשיעי עסקין • אבל לפי דבריו

דמיא כחכא און וי דמיא כלל דהלא לענין שאר איסורים שבין אדם לחבירו כמו גזל ושפיח וכו"כ הם יהיה לגזול ולשפוק את חבריו ולא יעלה בידו בודאי אין בידו עון גזל ושפיח חסאי" בזה אף אם לא אהנו מעשיו אינו יוצא מכלל עון לשה"ר וכמו שכתבנו מהגמרא דעל זה היה כל המסיל לנפר וע"כ משום דענינות הדבור של נגות על חבריו הוא עון בפני עצמו לנדר מה שנספחים מסובב ע"י זה היקף לחבירו וזו לדעת מקור לדברי הרמב"ם שכתבנו אח"כ:

מקור הלכות איסורי לשוהר כלל ג החיים

כרין אבל אין למד לייך ולבוזתו עבור זה אצל אחרים אם לא שישלמו כל הפרטים המבוארים לקמן בכלל ד' וה' ובכלל י' כי יש הרבה רברים שאפילו אם אין הרין עמו ג"כ אסור לבוזתו עבור זה כמבואר להמעיין בכללים אלו :

שעבר בזה על בצדק השפוט עמתך (א) עור עבר בזה על איסור סיפור לשון הרע :

(ח) ואפילו במקום שהקף חוב מבריע יותר דמצד הרין ליבא איסורא כ"כ אם יבריעהו לכ"ח היינו לענין (יב) שיוסכם בעיני עצמו עליו שעשה שלא

באר מים חיים

הטילה ולכך השיב הק"כ ומדוע לא ירחס לדבר וכו' דאלו לא היה משם זכאי בזה בודאי היה מותר למרים לדבר צענין זה דהא כוונה רק לקנא לאמת ולא ח"ו לגנותו של מרע"ה ורק לבנינו של עולם כדליתא בספרי פ' בהעלותך ודבר זה אינו לשה"כ מלד הדין וכמו שמבואר בש"ס לה"י במאמר רכ"א ורכ"ח אם לא מלד מלות הוכחה שיש לו לכוונה חסלה לפלוני ע"ז וכמו שיבאר לקמן בכלל י' בצמ"ח סק"ז ובודאי לא יחסה נעשה בריעת עבור זה אלא ודאי כמו שכחבנו וידוע דכל מה שנאמרה במרים ילפינן מינה כדכתיב זכור את אשר עשה ד' אליך למרים וכו' ועיין לקמן בכלל ו' בצמ"ח ס"ק כ' שהבאנו עוד ראיה ברורה לזה מענין דואר וכאשר חדייק תמלא כמעט כל הסיפורים שנאמרו בחוריה כגון דמרגלים עי"ג ברמב"ן בחומש ועוד דיוסף עיין בשל"ה פ' וישב הוא הכל מענין זה . ועיין מה שכחבנו לקמן בח"ב בכלל ה' בצמ"ח סק"ט וזוה חבין מה שכחבנו בפנים שהדבר נוסף לקף זכות : (יב) שיוסכם וכו' . דבודאי אין לומר שכונת ר"י בש"ס במאמר הנ"ל לענין לפדסס הדבר לאחרים דיקשה דבריו חסדי דהלא במאמר רע"ו כתב ודע כי אם יראה וכו' אשם אשם ע"ז והבא כתב רק אם הס"ח מבריע יותר יהיה הדבר כמו ספק מביע אבל אם הדבר ודאי לחובה ידוהו לחובה ח"ו כמו שכחבנו בפנים . ח"י דר"י מיידי פה טענה או שדיבר הדבר בפרסום דבזה לא שייך ענין לשה"כ ואין רק לידע אם הרין עמו . וזוה יחא גם כן מה שאמרו דגורס קללה לעלמו וביארנו לעיל דאין איסור בקללה זו כי שם היה הדבר בפרסום שתובעו לפני כ"ד ואין לנו לריבין רק לידע אם האמת אהו אבל במקום דלריך לגלות הדבר לאחרים יש להחייבם הרבה צענין זה קודם לא מיבעי דבדר שבין אדם למקום בודאי אין נמהר לגלות לאחרים וכדלקמן בכלל ד' ואפילו צבין אדם לחבירו אם לא יעיין היטיב בכלל ו' ויכל להלכד בקל ע"י זה בלשה"כ גמורה :

סליק הבאר מים חיים סכ"ל ג'

הנ"ל יחא דמלד הרין היבא דכ"ח מבריע יותר אין חיוב לדנוי לקף זכות וצומנס לא היה הדבר מלוי כלל שאלה יורה לחבירו שלא צעדים כדמשמע ציומא (ט) ע"כ) דר"א לא הוי משחתי ר"ל בהדיא דמאן דמישחתי ר"ל בהדיא צבוק ויבין ליה עיסקא בלא סהדי ואמרין צב"מ ג' צועקין ואינס נענין וחדא מהם המלוה לחבירו שלא צעדים וה"כ אם צא אחד ותובע לחבירו בטלוהו מעות בלא סהדי והוא מביבו להד"מ הדעת נוטס מאד שהאמת והלדק הוא עם הכחצט וזה מוליא עליו לעו

צמנס ולכך הכל מקללין אותו*) הגה"ה ויחא נמי בזה הא דאמרין (א) עיד י"ל דטעם משום צמנהדרין (כ"ו ע"ח) ר"ח ב"ו דלרי' להעמידו להחצט ור"ב בן יהודק הוו קאזלי בחוקת סברתו ושעילא הוא לעבר טנה בעסיא שניע ביה כזירוק האשין ע"כ .

ר"ל וכו' אמר להו כהן וחורס ח"ל יכול לומר אביסעון אני בחוכו חו חזייה וכו' ח"ל יכול לומר וכו' אחא לקמיה דר"י ח"ל בני אדם השבודין על השביעית וכו' ולכאורה לא די שלא דן לכהילה לקף זכות את האנשים כמו ר"ח ב"ו ורשב"י שאמרו יכול לומר וכו' אבל גם קרא את האמוראים האלו בשם חשודין על השביעית ולפי הנ"ל יחא דדעת ר"ל היה צענין זה היה הקף חוב הרבה מבריע יותר משום דהוא דבר שאינו מלוי ולכך היה מחוייב שם מתדגלים מלמחות בעושי מלאכתן בשביעית ולא עוד אלא שאמורים עליו עבור זה ערודא הוא דין עי"ג בגמרא . וכו' שכחבנו הוא מלד הרין אבל מלד מדה עונה אפילו הכף חוב הוא הרבה יותר מכ"ז לרון לכ"ז וראיה משבת (ק"ז ע"ב) צל המעשיית שהביא שם הגמרא היה הס"ח הרבה והרבה יותר מהכ"ז ואש"ה לריך לדנוי לכ"ז כמו באמר שם העבודה כך היה וכסס וכו' : (יא) עוד עבר בזה וכו' . אפילו אם כוונתו רק לקנא לאמת וראיה לזה ממרים דע"י שלא דעתה למרע"ה לכ"ז לומר דמסתמא דין עשה מה שפירש מאבטו חצטת הכחוב למדברת לשה"כ ממש ועטשה ע"ז בריעת דבודאי אלא מרים זה היחה עליה עיקר

חפץ חיים כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב עמוד מס 55 תודפס ע"י וזכנת אוצר החכמה

והוי דן את כל האדם לכף זכות^ל.

לרסן...". הרמב"ם ורבינו יונה מאריכים כאן אף הם בתועלת החברות ובסוגים השונים של החברים ותכליתם (הרמב"ם אף מביא את מאמר אריסטו - "החבר - אחר שהוא אתה").

עיינו ברע"ב, הדין בשאלה מדוע לעניין החבר הלשון היא "קנה לד", ואילו בעניין הרב הלשון היא "עשה לד". לפי פשוטו יש לפרש, שביחס לחבר מתאימה הלשון "קנה", אשר מתפרשת כאן כ"השג" (או - "עליך להתאמץ להשיג"). ביחס לרב ומדריך, הלשון המתאימה היא "עשה לד", לשון מינוי וקבלת מרות.

^{כט} הספורנו מפרש את הקשר בין הוראה זו לקודמותיה: מי שאין בו מדה זו, אינו יכול לשמר יחסי רעות כראוי ("כי בזולת זאת המידה לא יתקיים שום רעות").

[לא נאמר במשנה "כל אדם", אלא "את כל האדם". מפרש השפת אמת, שחלק חשוב מלימוד הזכות הוא ראיית כל האדם, דהיינו, לא לדונו לפי מעשה מסוים אחד אלא לראות את צדדי הטוב שבאותו אדם ככלל ("הגם שבדבר פרטי אינו עושה טוב, מכל מקום 'את כל האדם' בכלל, יש בו דברים ומדות אחרים של זכות, המכריע זה הדבר. ופירוש 'כל האדם', לפי המצב בכלל").]

על פי הרמב"ם, בספר המצוות, מצווה קע"ז, וכן ספר החינוך במצווה רל"ה, מקור הציווי לדון אדם לכף זכות הוא הפסוק (ויקרא יט, טו), "בצדק תשפוט עמיתך" (וכך עולה מדברי הגמ' במס' שבועות, דף ל ע"ב, וכן נפסק בחפץ חיים הלכות לשון הרע כלל ג אות ז).

כמבואר בחפץ חיים ובפוסקים נוספים, על אף החשיבות שבלמוד זכות, אין להביא מידה זו לתמימות שלא במקומה, נגד ההיגיון. אין כל טעם לפרש מעשה מרושע בעליל, או מעשה הנעשה על ידי אדם רשע בעליל, באופנים שיפחיתו מרשעת המעשה. הגדרים בעניין זה מבוארים בספר חפץ חיים, בהלכות לשון הרע, כלל ג סעיף ז. ועיינו בשפת אמת, בדבריו על המשנה.

^ל בגמ' במסכת שבת דף קכז ע"ב, נאמר: "כל הדין חבירו לכף זכות, דנים אותו מן השמים לכף זכות". לכאורה הדברים טעונים ביאור, שהרי ההוראה לדון לכף זכות מתייחסת על פני הדברים רק למצב של חוסר ידיעה או חוסר ודאות (אדם אינו יודע כיצד לפרש מעשה של חבירו, ומחמת הספק הוא מטה לזכות), ואם כן, לא שייך לומר ש"מן השמים דנים לכף זכות", שהרי אצל הקב"ה אין חוסר ידיעה. וכך מקשה השפת

מה

משנה ז'

נתאי הארבלי אומר:

הרחק משכן רע, ואל תתחבר לרשע - כי אדם מושפע משכנו ומחבריו לא.

אמת.

נראה שהיישוב לקושיה זו הוא, שגם במצב של ידיעה גמורה ניתן לדון לכף זכות, שכן לכל פעולה יש פנים לכאן ולכאן, לאו דווקא מ"חוסר ידיעה" כיצד לפרש את הפעולה (או כיצד לדון אותה), אלא ששני הפנים אכן קיימים באמת ובתמים, והשאלה היא שאלה של הסתכלות, של דגש (ידוע בהקשר זה המעשה בר' לוי יצחק מברדיצ'ב, שראה אדם המושח את גלגליו בזפת באמצע תפילתו, ולא התייחס אליו כאדם ש"תוך כדי תפילתו מושח גלגליו בזפת", אלא כאדם ש"תוך כדי משיחת גלגליו בזפת מוצא זמן להתפלל").

¹⁴ המפרשים על משנה זו מבארים כל אחד בדרכו את הכפילות בלשון המשנה ("הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע"), תוך התייחסות לשאלה האם יש הבדל בין ההוראה "הרחק" לבין ההוראה "אל תתחבר"; וכן, מדוע בהוראה הראשונה נאמר "רע" ואילו בשנייה הלשון היא "רשע". לפי פשוטו ניתן לומר, שההוראה הראשונה מתייחסת לקרבת מקום מגורים וכד', וההוראה השנייה מתייחסת להתחברות רוחנית וכד'. ומכאן גם ההבדל בין "רע" ל"רשע": בחלק הראשון, המתייחס למגורים לצד אדם רע, ההתייחסות היא לכל סוגי ה"רע" העלולים להיגרם, הן היזק גשמי והן היזק רוחני, ולכן מתאימה הלשון "רע", שהיא לשון כוללת; במקרה השני, הואיל ומדובר בהתחברות וביחסי ידידות, הסכנה הפיסית קיימת פחות, והדגש הוא על הסיכון הרוחני של השפעה ולמידה מדרכיו, ולכן הלשון היא "רשע", שתושפע מרשעותו.

[לפי התפארת ישראל, "רע" הוא מי שחוטא הן בעבירות שבין אדם למקום והן בעבירות שבין אדם לחברו (ולכן ההוראה היא להתרחק לגמרי משכנותו, הן כדי שלא יאקד והן כדי שלא תלמד ממעשיו), בעוד ש"רשע" הוא מי שחוטא רק בעבירות שבין אדם למקום ולא בין אדם לחברו, ולכן אין סכנה לדור בשכנותו אלא רק "להתחבר" עמו, ללמוד ממעשיו. לפי המאירי, ההוראה הראשונה מתייחסת למגורי קבע בשכנות, וההוראה השנייה מתייחסת להתחברות ארעית, לסחורה וכדומה (אמנם המאירי אינו

מו

מובא לפרש בשם הרבי ר' בונם מפשיסחא זצ"ל: הוי דן את "מכל" האדם, שעליך לדון את האדם בכללותו, שכל אדם, אף הרשע, עם כל מגרעותיו שבו, יש בו בוודאי גם דברים טובים, מדות זכות שאפשר לדונו בהם לטוב. (עי' כעין זה בשפת אמת על מסכת אבות). התנא מלמד בהוראתו לדון את כל האדם לכף זכות, שתמיד עליך לחפש אצל הזולת את הטוב שבו. גם בעת שעשה מעשה לא נכון, מעשה לא טוב, יש לבדוק מהן הנסיבות של הפעולה ועיתויה, יש לבדוק מה הביא אותו למעשה זה, מדוע מעד וסר מהדרך הנכונה!

בזאת נוכל להבין גם כיצד יתכן שמשה רבינו היה הענו "מכל האדם" אשר על פני האדמה, והרי משה רבינו בוודאי ידע שהוא נעלה מכל העם. הוא ידע שהוא זכה לדבר עם הקב"ה פנים אל פנים. כיצד יכול אדם כזה להיות ענו "מכל" האדם אשר על פני האדמה?

בתניא פרק ל' בדבריו על המשנה: "אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו", הוא אומר: "כי שמא מקומו גורם לו לחטוא, להיות פרנסתו לילך בשוק כל היום ולהיות מיושבי קרנות" וכי.

זו גם היתה מחשבתו של משה רבינו: אמנם זכיתי לדבר עם השכינה פנים בפנים, זכיתי להיות מנהיג הדור, אבל זאת משום שזכיתי להיות מיושבי בית המדרש, אילו הייתי כל היום בשוק, עוסק במסחר, האם הייתי טוב מהם?

זוהו - עניו "מכל האדם", שמא אם הייתי כמוהם, לא הייתי טוב מהם!

רעיון זה בא היטב לידי ביטוי בתורה, בפרשת פינחס.

מן הראוי לדקדק בפרשה זו. עיקר המעשה של פינחס מסופר בפרשת בלק (במדבר כה פס' א-ט), ומדוע חילקה התורה את מעשהו לשני חלקים, חלקו בפרשת בלק וחלקו השני בפרשת פינחס? (במדבר כה, פס' י-טו)?

ההסבר: עצם המעשה שפינחס עשה והרג את זמרי, לקיים את מצות חז"ל (סנהדרין פא:): "חבועל ארמית קנאין פוגעין בו" אינו פשוט כלל. שהרי על זה אומרים חז"ל (שם פב.) שהיא "חלכה ואין

לראות את הצד החיובי

בְּצִדְקַת הַשֹּׁפֵט עֲמִיתְךָ (יט, טו)

בתקופת השואה, כשהצבא האמריקאי נכנס למחנות הריכוז והחל לטפל בשרידים ובפליטים, שימש רבי אליעזר סילבר זצ"ל בתור הרב הצבאי, ובתור שכזה נכנס לעובי הקורה לטפל בכל אותם פליטים חסרי כל.

והוא סיפר על מעשה שארע לו שם:

במסגרת פעילותו הוא ניסה לדבר על לב הפליטים ולנחם אותם, וגם לארגן חיים יהודיים בקרב הפליטים. בין השאר הוא ארגן מניינים, אבל היה שם יהודי אחד שבשום אופן לא רצה להצטרף למנין. הוא טען בתקיפות: אינני רוצה להכיר ביהדות, לא רוצה מנין ולא תפילה ולא שום דבר. הוא כעס על הקב"ה ועל כל היהודים גם יחד.

הרב סילבר שאל אותו: הרי כולם סבלו כמוך בצורה שאי אפשר לתאר ולספר. מדוע אתה כועס יותר מכולם, עד שאפילו להיכנס ולענות 'אמן יהא רבא' אינך מוכן?

השיב לו אותו יהודי: כשלקחו אותנו למחנות, היה שם יהודי אחד שהצליח להגניב למחנה סידור. הוא פירסם בין היהודים שמי שרוצה להתפלל מתוך הסידור שלו [בהיחבא כמובן] במשך חצי שעה, צריך לתת לו בתמורה חצי ממנת הלחם היומית. ואם הוא רוצה להתפלל שעה שלמה - עליו לשלם תמורת כך מנת לחם שלימה! והנה, ע"י שהתחיל לעשות מסחר עם הסידור שלו הוא קיבל הרבה לחם, והתחיל לאכול כל כך הרבה עד שנחלה ומת.

נו, תראה איזה רשע ומושחת הוא היה. אם כבר יש לו סידור, איך הוא היה כזה רשע - למכור את הזכות להתפלל בסידור תמורת לחם? אי לכך, אינני רוצה יותר להכיר יהודים, לא רוצה לדעת מכלום.

אמר לו הרב סילבר: למה אתה מסתכל דווקא על אותו יהודי מסכן וטיפש, אשר מכר חצי שעה תפילה בסידור תמורת חצי מנת לחם או שעה תמורת מנה שלימה? למה אתה לא מסתכל על כל אותם יהודים צדיקים שהיו מוכנים לתת את מנת לחמם הדלה תמורת תפילה בסידור? הרי כ"כ הרבה יהודים היו מוכנים

לכך, עד שאותו מסכן אכל כ"כ הרבה לחם עד שנחלה ומת. למה אתה מסתכל רק על הצד השלילי ולא על הצד החיובי?

זוהי דוגמא לסיפור שאדם סבור שטמון בו מסר אחד, בעוד שבעצם עליו ללמוד ממנו בדיוק את הדבר ההפוך, ועל דרך זה אפשר לקיים את הציווי "בצדק תשפוט עמיתך" ע"י שמביטים על הצד שהחיובי שבו.

הדן לכף זכות - בשמים דנים אותו לזכות

בְּצִדְקַת הַשֹּׁפֵט עִמִּיתְךָ (יט, טו)

מכאן למדו חז"ל שאדם צריך לדון את חברו לכף זכות.

והנה בגמ' (שבת קכו ע"ב) מובא המעשה הנודע באדם אחד "שירד מגליל העליון ונשכר אצל בעל הבית אחד בדרום שלוש שנים. ערב יום הכפורים אמר לו: 'תן לי שכר' ^{לצד החכמה} ואלך ואזון את אשתי ובני'. אמר לו: 'אין לי מעות'. אמר לו: 'תן לי פירות'. - אמר לו: 'אין לי' וכו'. לאחר הרגל נטל בעל הבית שכרו בידו, ועמו משוי שלשה חמורים והלך לו לביתו. אחר שאכלו ושתו, נתן לו שכרו. אמר לו: 'בשעה שאמרת לי תן לי שכרי ואמרת לי אין לי מעות במה חשדתני?' וכו' - אמרת: שמא הקדיש כל נכסיו לשמים'. - אמר לו: 'העבודה, כך היה! ואתה, כשם שדנתני לזכות - המקום ידין אותך לזכות'."

וצריך ביאור, שהרי מה שהוא דן לכף זכות אין זה משנה כלום במצבו של השני אלא זו מידה טובה שלו, ואם הקב"ה ידון אותו לכף זכות הרי זה ענין אחר לגמרי, שיזכה בדין שמים.

ונראה, שחומר ענין לשון הרע הוא, כי לפעמים אדם עושה מעשה שאפשר לפרשו לטוב ולהיפך, וע"י שתבירו מספר בגנותו ומפרש את מעשיו לגנות, זו גופא סיבה שבשמים גם כן ידונו את המעשים הללו לחובה (וע"ע מה שנתבאר לעיל פרק י"ד פס' ב). ממילא, מי שדן את חברו לכף זכות, זו סיבה שבשמים יביטו על המעשה של חברו לטובה, ונמצא שעל ידו זוכה חברו בדין שמים, ומידה כנגד מידה דנים גם את מעשיו לכף זכות.

תש"ס
סוכים ע"י תלמידים

הוידן את כל האדם לכף זכות
Pdf הרד

ישיבת ההסדר ברמת משה
מעלה חזונים

בית המדרש

10:00 - הודעות
שבו את המשנה
הרב צבי גביר

הוידן את כל האדם לכף זכות

הרב יובל שרלו

המשנה באבות [א, ו] מלמדת אותנו "הוידן את כל האדם לכף זכות". במבט ראשון נראה שכלל זה סותר כלל בסיסי אחר באמונתנו - "מדבר שקר תרחק" [שמות כג, ז] - להיות אנשי אמת. חותמו של הקב"ה אמת, "ראש דברך אמת" [תהלים קיט, קס], ועל האמת השלום עומד. היינו מצפים שהמשנה תציב בפנינו אתגר להיות אנשי אמת, לקרא את זולתנו כפי שהוא באמת, לנסות לטון לדמותו ואופיו. לא לחן מראש דווקא לכף זכות, אלא לאמת. למחת זאת מלמדת אותנו המשנה, לחון את האדם לכף זכות ולא לכף אמת. מהו היסוד העקרוני העומד לנגד חז"ל בעצה זו?

ניתן להסתכל על כלל זה משלושה כיוונים, על מנת לברר מה היחס בין הסתכלות חיובית לבין האמת.

הסתכלות ראשונה מצינו בדברי הרמב"ם פכוש משנה זו. הרמב"ם אומר שמשנה זו אינה עוסקת ברמאות פנימית. לא צריך לעבוד על עצמנו, אדם שאינו הגון וטוב - לא נצטוו לחון אותו לכף זכות! ומנגד באדם צדיק, הדברים מותרים, הוא ודאי עשה מעשה הגון. סביר להניח שפעולתו המכחית של כל אדם מתאימה לאופיו. על כן המשנה עוסקת במצבים בהם אין ביד האדם אפיון בחר להכריע מהי ההתייחסות הנכונה, באדם שלא בחר מה טבעו הרגיל. במקרה כזה שאין ידע מוקדם יש להחליט ראשית מהי נקודת המוצא.

המשנה מלמדת אותנו שנקודת המוצא הסטטיסטית של רוב האנשים מכריעה אותנו לחון לכף זכות. "עשה הצדקים את האדם ישר" [קהלת ז כט], וכל עוד אין מידע בחר שאדם חרג מטבעו זה, עליו להתייחס אליו כאלו זה הוא המציאות, זו האמת. אין כאן ציווי לשקר או להטות מן האמת. במצב בו הצדדים שקולים, חזקה שהאדם צדיק וזו היא האמת.

הסתכלות שניה אומרת, שלחון כל אדם לכף זכות וראיית המציאות באורה חיובית, אינה הסתכלות מציאותית אלא הסתכלות שבטוחה לשנות את המציאות! אהרון שינה בדבריו וסטה מן האמת כדי ליצור שלום, מעשה שסופו שהפך את דבריו הראשונים למציאות. "כפיים הפנים לפנים נן לב האדם לאדם" [משלי כו, יט] - מעשים רבים הם השתקפות של הסביבה האופה. המבט בעין של חמלה, חסד וחסות - הפוך בכך למתקן עולם. אם תגובת הסביבה למעשה מתועלת לכיוון חיובי, ניתן ליצור בכך מציאות חדשה אצל עושה המעשה. סחה של אמירה טובה, אמירת של חיזוק ועידוד אינה בניית פרשנות למציאות אלא אמונה שניתן לטון את המציאות אם תסטה מן האמת. כך שבסופו של דבר כאשר נדון לכף זכות, תגובתנו ויצור שימי אצל עושה המעשה, עד שיתברר שבאמת היה מקום לחון לכף זכות, ההסתכלות החיובית תהפוך להסתכלות הנכונה - לאמת.

הסתכלות שלישית גורסת, שאף במקרה שלא סבר שסונת המעשה לטובה, ואפילו אם לא נצליח

מזל טוב לאבינו לזכור
(לב) לרובל ציוויו

כל הקטגוריות

סדרות

- א. אמונה
- א. לימודי רמב"ם
- א. רמב"ם
- א. טור
- א. הלכה
- א. גמרא
- א. מוסר
- א. פרשני שבע
- א. מנ"ך
- א. אגדה
- א. הישגים וספרים
- א. אקטואליה
- א. ארץ ישראל
- א. הבית המדרש
- א. הרב קוק
- א. חז"ל וזמנים
- א. חז"ל וחדושי
- א. חינוך
- א. יציאת מצרים ופרשנים
- א. מניין וסביבתו
- א. נאמ
- א. שיטת בליטת
- א. שמעיה

בתגובתנו ליצור תיקון, בכל זאת יש לדון לכף זכות, על מנת לתקן את עצמנו! אין זה מתפקידנו להיות דין ומבקר למעשי הזולת. כל מטרת הסתכלותם על האחר היא לשנות את עצמנו לדמות של חסד וזכות, של מבט טוב על המציאות. יתכן שבמקרה מסוים אין זו הסתכלות נכונה, אולם דבר זה לא משנה כלל. ההסתכלות של האדם היא מה שבונה את אופיו ואישיותו, האם הוא תופס את עצמו כחושף עוולות האנושות, או כאדם מאיר עיניים הראה טוב בכל אחד. אולי אין במבטו התאמה לאמת החיצונית, אך יש בכך אמת פנימית. אדם המצליח לראות הטוב בכל מעשה הוא האדם היותר שלם, אמנם יש להגביל מידה והסתכלות זאת שלא תגיע לקיצונות, כל קיצונות רעה.

כיום, אפשר להכליל ולומר על החברה סלה, שאנו לא דנים לכף זכות, מגמתנו על פי חב - לדון לכף חובה. המטרה המרכזית של דיווחים, כתבות ופרשנויות היא למצוא את הישגיו, מי לא היה בסדר. כך אפילו כאשר מדווחים על דברים חיוביים, אנשים המנסים לחדש וליזום - ישר מחפשים מה הם מרויחים ומה יוצא להם מכל הסיפור. כל בנן ותועלת תולים בפרשנות של רווח אישי. על כן לעיתים אין אנו מפרשים את המציאות נכון, ויותר מכך - לא יוצרים מציאות נכונה, ואף יותר מכך - הופכים את עצמנו לרואי חשבון, מחפשים את חשבונם של האחר, למה הוא עשה ומה הוא מרויח. ישנה נטייה לדון לכף זכות דווקא בימי זיכרון, כאשר אדם נפטר מהעולם, אז נזכרים לספר רק את הטוב והחסד על הנפטר. עלינו לשאול את עצמנו, למה לא היטבנו לדון לכף זכות גם בחיים, למה רק אחרי-מות קדושים אמור? ימי הזיכרון מראים לנו כיצד ניתן היה להתבונן על החיים, לו היינו מצליחים ליישם הסתכלות זאת כל הזמן, כל העולם היה נראה אחרת (ושוב, לא בצורה קיצונית). הפירגון והעין הטובה היו יוצרים עולם שיותר נכון לחיות בו, ויותר נעים לחיות בו. המשנה מצווה עלינו, בעבר כבימים אלו, לדון לכף זכות. להאמין בטוהר ובושר, לפרש כיוולת הייתה הסונה טובה. להסתכל בעין של חסד על העולם. עין טובה היא אחת משלוש התכונות של תלמידיו של אברהם אבינו. אין זמן שהוא מאוחר מדי, תמיד אפשר לשנות את המבט על החיים, "הפי' יתן אָל לבו" (קהלת ז ב).

הורד Pdf

סוכן ע"י תלמידים

אולי יעניינו אותך הסדרות הבאות

- סוגיות במשנת הרב קוק (38)
- מדות הראייה - הרב אלישע אבינר (11)
- חינוך בחגים (17)
- אינטרנט (12)
- פירוש המשנה למסכת אבות (5)
- מוסר הקודש - הרב שלית (21)
- שערי תשובה (9)
- מערכת החינוך (14)
- נתיבות עולם למהר"ל - הרב וולפסון (30)

עלות האתר נאמדת בסכומים לא מבוטלים. נשמח אם תעזרו לנו בהמשכת מפעל זה ובהאדרתו ע"י הקדשת שיעור ותרומה לאתר הישיבה בלחיצה כאן

הדפס שלח לחבר שמור במועדפים

מערכת | צור קשר | מפת האתר | חברים

בניית אתרים

תפילה

פורום הישיבות

בתי מדרש וירטואליים

זמני היום

באדיבותו Yeshiva.org

יום ד', י"ח אלול ה'תשע"ה

* המפגם בחו"ל לפ ששון חורף בלבד

זמני בוקר | זמני השבת חג

ירושלים

הנץ

סוף זמן ק"ש מג"א 08:15

סוף זמן ק"ש גר"א 09:27

חצות 12:38

מנחה גדולה 13:10

שקיעה 19:06

דף יומי: גזר'א

בצדק תשמוט עמיתך הוי דן את חבריך לכיון.
 והוא אחד מהזכרים שאדם אוכל פירותיהו
בעיהיו הערן קיימת לו לעולם הבא כמו
שאמרו בשבת קכ"ו והענין של כף זכות
 הוא בין אם יש לצדד בעצם הענין שנשמע
 עליו שעשה או שדיבר לומר שהדין עמו או
 שבשגגה בא הענין לידו או שלא ידע את
 חומר איסורו. ואפילו אם נתברר שכל הסברות
 לא שייך בזה המעשה יחשוב אולי חסר
 המספר פרט א' או שהוסיף עוד פרט א'
 קטן שעל ידיו נשתנה הענין לגנות עליו
 וכלל אחז"ל באבות אל תדין את חבריך עד
 שתגיע למקומו לך נא וראה במעשה דשבת
 קכ"ו [העתקנוהו למטה *] ממנה ילמוד האדם
 הישר שצריך לדון את חבריו לכף זכות אפילו
 אם אופן הזכות הוא היותר רחוק. והנה לפי
 רוב הרגלו של אדם במדה זו כך נגד זה יתמעט
 ממנו עון לשה"ר והנה מה מאוד צריך האדם
 להתחוק א"ע במדה זו לדון את כל אדם לכיו
 כי ע"י מדה זו דכ"ו וכן להימך ח"ו נקל
 להאדם להעלות על עצמו שם צדיק או רשע
 לעולם כי ידוע הוא דחובתו של האדם חכותו
 תלוי לפי רוב המצות העונות שיש בידו כמה
 שאחז"ל בכמה מקומות אם רוב מצות הוא

לא יקשה על האדם רק שבועות אחדים כי
 אח"כ בראות העם שזה האיש ימאן לדבר
 ולשמוע לשה"ר ולצנות ושאר דבורים אסורים
 יחדל כל מספר מלמר עוד לאיש כזה איזה
 ענין שנוגע לאיסור הזה וילך עם הסחורה הו
 של לשה"ר ורכילות למי שירצה ללקחי
 בראותו כי לא לכבוד ותפארת יהיה לו בעיני
 האיש הזה כי יחשבנו עבור זה לבעל לשה"ר
 או ללקי, וכמעט שהוא לא יצטרך לשמור עצמו
 עוד מלשמוע כי הבעלי לשה"ר בעצמם
 כשיטמרו איזה מעשה ישמרו אותו אם הוא
 עומד בסמוך להם לא יספרו כי יגורו לגנפם
 פן יקלקל השומע הזה את סחורתם בעיני שאר
 הקונים. ולא יקשה על האדם רק בתחלה
 שיסכים בלבו באמת על ענין הזה וכנ"ל. וכ"ו
 נכנס בכלל מה שאחז"ל במ"ק דף ה' השם
 אורחותיו בעיהיו זוכה ורואה בישועתו של
 הקב"ה:

פרק ד

בו יבואר גודל מעלתו של האדם הדן
 את חבריו לכף זכות

גם ידגיל את עצמו לדון את חבריו לכף
 זכות וכמו שאחז"ל בשבועות ד"ל

* דאיתא שם ת"ר הדן חבריו לכף זכות דנין אותו ומעשה באדם אחד שירד
 מגליל העליון ונשכר אצל בעל הבית אחד בדרום שלש שנים עיוה"כ א"ל תן לי שכרי ואלך
 ואחזן את אשתי ובני א"ל אין לי מעות א"ל תן לי פירות א"ל אין לי תן לי בהמה אין לי
 כרים וכסתות אין לי הפשיל כליו לאחוריו והלך לביתו בפתי נפש לאחור הרגל נטל ב"ה
 שכרו בידו ועמו משוי ג' חמורים אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים
 והלך לו לביתו אחר שאכלו ושחו נתן לו שכרו אמר לו בשעה שאמרת תן לי שכרי ואמרתי
 אין לי מעות במה חשדתי אמרתי שמא פרקמטיא בול נודמנה לך ולקחת בהן ובשעה
 שאמרת לי תן לי בהמה ואמרתי א"ל בהמה במה חשדתי אמרתי שמא מושכרת ביד אחרים ובשעה
 שאמרת לי תן לי קרקע ואמרתי לך אין לי קרקע במה חשדתי אמרתי שמא מוזכרת ביד אחרי
 היא ובשעה שאמרתי לך א"ל פירות במה חשדתי אמרתי שמא אינן מעושרות ובשעה שאמרתי
 לך אין לי כרים וכסתות במה חשדתי אמרתי שמא הקדיש כל נכסיו לשמים א"ל עברה כך
 היה הדרתי כל נכסי בשביל הורקנוס בני שלא עסק בתורה וכשבאתי אצל חברי בדרום
 התירו לי כל גדרי ואתה כשם שדנתני לזכות המקום ידיו אותך לזכות. וכן מביא שם בגמרא
 עוד ענינים דהכף זכות היה יותר רחוק מהכף חוב ואף על פי כן חיו חזירין לדון לזכות:

פרק ה'

יבואר בו מצות ואהבת לרעך
כמוך

וכאשר נתבונן באמת נמצא שקיום מצות לדון את חבריו לכף זכות ומידת שמירת הלשון תלוי בקיום מ"ע של ואהבת לרעך כמוך שאם יאהוב את חבריו באמת בודאי לא ידבר עליו לשה"ר ויחפש עליו בכל כחותיו וזכות כמו שאם היה אירע לו שעשה איזה דבר שלא כהוגן ובני אדם היו עומדים ומספרים בענין איתו הדבר הוא יודע בנפשו שום צד זכות על עצמו או שהיה דבר זה בשגגה או טיבה אחרת כמה מהתשוקה היה לו שימצא מי שילמד זכות עליו כדי שלא יתבזה כ"כ כן באופן זה ממש צריך לעשות לחבריו וכן שייך מצוה זו של אהבת רעים קודם המעשה ג"כ כדי שלא יבוא חבריו לידי בזיון כמו שאם היה משיא את בנו בעיר אחרת או שהוא בעצמו היה בא לדור במקום אחר אשר איננו יודע דרכו והנהגתו של אותו המקום הוא כשוטט ברעיוניו למצא שם אהב נאמן אשר יודיע לו דרכי הנהגה של אותו המקום ואם יראה שהוא מתנהג באיזה דבר שלא כהוגן יאמר לו בינו לבין עצמו כדי שידע ממה להתזהר ולא יתבזה עי"ז בעיני אנשי העיר כן בזה האופן ממש צריך לעשות לחבריו דהיינו אם הוא רואה שיכשל באיזה דבר אשר לא לכבוד יהיה לו אף אם אין בזה איסור מחוייב הוא לאמר לו כדי שלא יתבזה עי"ז. [וכה"ג מצינו בהוריות ד' י"ג ברי' יעקב בן קרשי עם רשב"ג עיי"ש ויותר מזה מצינו בסנהדרין ד' י"א בכמה תנאים שהמשיכו על עצמן בזיון כדי לסלק בזה מעל אחר] וכ"ש אם הוא רואה עליו שעושה דבר שלא כהוגן ע"פ הדין בודאי מחוייב הוא לומר לו בינו לבין עצמו ולהוכיחו על הדבר ההוא כדי שלא יפול ברעה בזה ובבא ויקיים בזה מ"ע של הוכחה וגם המצוה של ואהבת לרעך כמוך וכנ"ל ויגיע מזה נחת רוח גדול להבורא יתברך

בגדר צדיק ואם רוב עונות הוא בגדר רשע האז"ל ברי"ה דף ט"ז ע"ב ג' ספרים נפתחין ליום הדין [היינו יום הדין הגדול בעת התחייה כפירש"י שם] צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיי עולם רשעים גמורים [היינו רוב עונות כפירוש רש"י שם] נכתבין ונחתמים לאלתר לגיהנם שנאמר וגו' בינונים וכו' והנה יודע הוא דבענין הזכיות שיש ביד האדם אף אם הוא כחול ירבון אם הקב"ה יתנהג עמו במדת הדין הגמורה לא ישרר בידו כ"א מעט מזער כי כמה זכמה מהן לא השלים לעשות אותן בכל פרטיהן ואוסניהן הנאותין לאותה מצוה ואפילו אותן שהשלימן כדין לא היה באהבה וביראה ובשמחה הראוי לעשיית המצוה. כללו של דבר אם ידקדק הקב"ה ח"ו אחר עשיית מצותיו ימצאו רובן בעלי מומין והמצות שישארו לא יהיה מעוטא דמעוטא נגד העונות שיש לי ויקרא על האדם עכור זה שם רשע לעולם אבל אם הקב"ה יתנהג עמו במדת הרחמים ויחפש עליו זכות בכל עניניו ישארו זכיותיו על מכונן ויותר מזה שאפילו אם נמנו מעשיו ונמצא שיש לו רוב עונות אם הקב"ה יתנהג עמו במדת הרחמים הגמורה יתמעטו מנינו כי בודאי ימצא כמה וכמה מהעונות שיש לחפות עליו שעשה אותן בשגגה או בסבה אחרת. כללו של דבר אם ירצה הקב"ה לחפש זכות על האדם לא יבצר ממנו וממילא אם יתמעט מקצת עונותיו יכריע הכף זכות ויקרא עליו שם צדיק לעולם:

והנה כ"ז תלוי לפי ההנהגה שהנהיג א"ע בימי חייו עם הבריות אם דרכו היה לדון אותם לכ"ז דנין אותו ג"כ לזכות כדאיתא בשבת קכ"ז ואם דרכו היה ללמד חובה על הבריות ודבר עליהם רע גם עליו המלאכי השרת מדברים עליו רע למעלה כדאיתא במדרש משלי. ע"כ צריך שידע האדם בנפשו בעודו בחיים כי בעת שהוא דן את חבריו צ"ן לטב בין למוטב או בדיבוריו ממש הוא מסדר דין לעצמו:

ליקוטי

רפ רפא אומרה לאלקי — רפב

מודה"ן

קכא

ומתן שחור ונעשה מהמשא ומתן תורה, ומראין לו שאין הדבר
 מן שהוא סבר מתחלה שאין בהמשא ומתן תורה, כי הלא
 אה בעיניך, שכל דברי המשא ומתן כלם הם תורה, כי עכשו
 ושה מהכל דין תורה כנ"ל. והכל לפי הפגם, כי יש אחד שאין
 יגשו רק שצריך לדון, אבל זוכה בדיון, רק שפראין לו שפגם
 ג"ל; אבל יש אחד שעקר יותר המשא ומתן מן התורה, אני
 ישו יותר, שגם אינו זוכה בדיון. כי באמת כשעושין משא-
 ומתן, צריך שיהיה רק תוצאות הממשכה בתוך המשא ומתן,
 אכל פנימיית מחשבתו צריך לקשר אל התורה כנ"ל:
 * צריך אמונה בהמשא ומתן, והינו שישא וימן באמונה,
 ויהיה הדבור דבור אמת, כמה שאמרו (שבת לא): נשאת
 דף באמתה? כי משא ומתן הוא בחינות שמשאין ומרמין
 זכר, ונותנין ומשבין אותו למקומו. כי יש קדשות ופולות,
 וכן בחינות נוצות ונעל"די שנקלו ונעל"די משא ומתן מנשאין
 ריבין אותן, ונותנין אותן למקומן, וזה בחינות משא ומתן
 ג"ל, ועקר ברור הניצוצות מן הקלפות הוא על ידי אמונה, כי
 דין האמונה לשכן תמיד אצל אלו הקדשות הנפולות, בבחינות
 וקאל הו: זאת וירשלים בחוף הגויים שמתייה וסביבותיה
 רבות. וירשלים היא קרית נאקנה (א) בחינות אמונה, היא
 כנה בחוף הגויים וסביבותיה וכו', כי היא ביניהם תמיד
 ג"ל, ועל פן אלו הניצוצות שנקלו הם נדעקים ונחאזין
 בביבות האמונה, והיא מעלה אותם משם, ועל כן צריך לעשות
 גאי ומתן באמונה, שעל ידי האמונה מעלין הניצוצות כנ"ל,
 וזה עקר בחינות משא ומתן — להעלות הניצוצות כנ"ל, וזה
 בחינות פנימיות חב"ד ומכמה בניה, דעתו דעשיה, שעולה אל
 צידה, ומלכות דעשיה עלה מן הקלפות (ב). וצ"ח היא בחינות
 א"י, שהיא בחינות התורה (פסוקא בזה הקדוש (ג)), ועל ידי
 המקשר פנימיות מחשבתו בשעת עשיית המשא ומתן אל
 תורה כנ"ל, וזה בחינות פנימיות המחין דעשיה, הינו של
 משא ומתן, שהוא בחינות עשיה, שעולה אל היצירה, והינו
 ויהי כנ"ל, עולה מן הקלפות, כי היא מבררת הניצוצות מהם
 צולה מהם, ועל ידי שעלה חב"ד דעשיה ליצירה, על ידי זה
 מקום למלכות לעלות לעשיה, גם על ידי זה שעולה חב"ד
 יצירה, והינו על ידי שמקשר מחשבתו אל התורה, על ידי זה
 תכלת האמונה כח לקבר הניצוצות מן הקלפות ולעלות מהם,
 כלא זה הכח היה אפשר שיצאחו גם הם בעצמן בהאמונה,
 וס ירלום, אף על ידי שמקשרין פנימיות המחשבה אל התורה,
 תכלת כח לעלות כנ"ל, ואני נעשית מלחמה, כי צריך ללחם
 עמקם להוציא הניצוצות מהם:

רפא

אפילו אדם פשוט, אם ישב עצמו על הספר ויסתכל על אותיות
 התורה, יכול לראות תדשות ונפלאות, הינו שעל ידי
 הסתכלותו היטב היטב על אותיות התורה יתחילו האותיות
 להאיר ולהצטרף בבחינות אותיות בולטות ומצטרפות שאמרו
 רבותינו זכרונם לברכה (יומא עג), ואני יראת נפלאות צופים
 תדשים, ויכולין לראות בהספר מה שבעל-המספר לא פנן לנה
 כלל, וזה אפשר אפילו אדם פשוט, כי אדם גדול יכול לראות
 זאת בלא יגיעה, רק אפילו אדם פשוט לגמרי יכול להשיג
 ולראות תדשות כנ"ל, אם ישב עצמו ויסתכל על אותיות התורה
 כנ"ל, אף שלא יעמיד הדבר לנסיין, כי יכול להיות שאין נדקא
 לא יראת כלל, אף אף-על-פי-כן יכול להשיג לנה אפילו אדם
 פשוט כנ"ל:

רפב

דע, כי צריך לדון את כל אדם לכף זכות (א), ואפילו מי שהוא
 רשע גמור, צריך לחפש ולמצא בו איזה מעט טוב,
 שבתו המעט אינו רשע, ועל ידי זה שמוצא בו מעט טוב וכן
 אותו לכף זכות, על ידי זה מעלה אותו באמת לכף זכות, ויכול
 להשיבו בתשובה. וזה בחינות (תהלים לו): ועוד מעט ואין רשע
 והחבונת על מקומו ואינו: הינו שהפסוק מזהיר לדון את הכל
 לכף זכות, ואף על-פי שאתה רואה שהוא רשע גמור, אף על-
 פי-כן צריך אתה לחפש ולבקש למצא בו מעט טוב, ששם אינו
 רשע. וזהו: ועוד מעט ואין רשע — שצריך אתה לבקש בו עוד
 מעט טוב, שיש בו צדין, ששם אינו רשע, כי אף על-פי שהוא
 רשע, איך אפשר שאין בו מעט טוב צדין, כי איך אפשר שלא
 עשה איזה מענה או דבר טוב מנימו, ועל ידי זה שאתה מוצא
 בו עוד מעט טוב, ששם אינו רשע, ואתה דן אותו לכף זכות,
 על ידי זה אתה מעלה אותו באמת מכף חובה לכף זכות, עד
 שישוב בחשבה על ידי זה. וזהו: ועוד מעט ואין רשע — על-
 ידי שמוצא בתרשע עוד מעט טוב, ששם אינו רשע, על ידי זה:

אזא שחור ונעשה מהמשא ומתן תורה, ומראין לו שאין הדבר
 מן שהוא סבר מתחלה שאין בהמשא ומתן תורה, כי הלא
 אה בעיניך, שכל דברי המשא ומתן כלם הם תורה, כי עכשו
 ושה מהכל דין תורה כנ"ל. והכל לפי הפגם, כי יש אחד שאין
 יגשו רק שצריך לדון, אבל זוכה בדיון, רק שפראין לו שפגם
 ג"ל; אבל יש אחד שעקר יותר המשא ומתן מן התורה, אני
 ישו יותר, שגם אינו זוכה בדיון. כי באמת כשעושין משא-
 ומתן, צריך שיהיה רק תוצאות הממשכה בתוך המשא ומתן,
 אכל פנימיית מחשבתו צריך לקשר אל התורה כנ"ל:
 * צריך אמונה בהמשא ומתן, והינו שישא וימן באמונה,
 ויהיה הדבור דבור אמת, כמה שאמרו (שבת לא): נשאת
 דף באמתה? כי משא ומתן הוא בחינות שמשאין ומרמין
 זכר, ונותנין ומשבין אותו למקומו. כי יש קדשות ופולות,
 וכן בחינות נוצות ונעל"די שנקלו ונעל"די משא ומתן מנשאין
 ריבין אותן, ונותנין אותן למקומן, וזה בחינות משא ומתן
 ג"ל, ועקר ברור הניצוצות מן הקלפות הוא על ידי אמונה, כי
 דין האמונה לשכן תמיד אצל אלו הקדשות הנפולות, בבחינות
 וקאל הו: זאת וירשלים בחוף הגויים שמתייה וסביבותיה
 רבות. וירשלים היא קרית נאקנה (א) בחינות אמונה, היא
 כנה בחוף הגויים וסביבותיה וכו', כי היא ביניהם תמיד
 ג"ל, ועל פן אלו הניצוצות שנקלו הם נדעקים ונחאזין
 בביבות האמונה, והיא מעלה אותם משם, ועל כן צריך לעשות
 גאי ומתן באמונה, שעל ידי האמונה מעלין הניצוצות כנ"ל,
 וזה עקר בחינות משא ומתן — להעלות הניצוצות כנ"ל, וזה
 בחינות פנימיות חב"ד ומכמה בניה, דעתו דעשיה, שעולה אל
 צידה, ומלכות דעשיה עלה מן הקלפות (ב). וצ"ח היא בחינות
 א"י, שהיא בחינות התורה (פסוקא בזה הקדוש (ג)), ועל ידי
 המקשר פנימיות מחשבתו בשעת עשיית המשא ומתן אל
 תורה כנ"ל, וזה בחינות פנימיות המחין דעשיה, הינו של
 משא ומתן, שהוא בחינות עשיה, שעולה אל היצירה, והינו
 ויהי כנ"ל, עולה מן הקלפות, כי היא מבררת הניצוצות מהם
 צולה מהם, ועל ידי שעלה חב"ד דעשיה ליצירה, על ידי זה
 מקום למלכות לעלות לעשיה, גם על ידי זה שעולה חב"ד
 יצירה, והינו על ידי שמקשר מחשבתו אל התורה, על ידי זה
 תכלת האמונה כח לקבר הניצוצות מן הקלפות ולעלות מהם,
 כלא זה הכח היה אפשר שיצאחו גם הם בעצמן בהאמונה,
 וס ירלום, אף על ידי שמקשרין פנימיות המחשבה אל התורה,
 תכלת כח לעלות כנ"ל, ואני נעשית מלחמה, כי צריך ללחם
 עמקם להוציא הניצוצות מהם:

ש"ס א' כ"א, [ב] ש"ס א' כ"א, [ג] ו"ג קכב, ובהקדו"ת מורה"ן, קכא, [ד] אבות א' א.

ליקוטי

אמרה לאלקי בעודי — רבב

מוהר"ן

והתבוננת על מקומו ואיננו — הינו כשתתבונן ותסתכל על מקומו ומדרגתו, ואיננו שם על מקומו הראשון, כי על ידי שמוצאין בו עוד מעט טוב, איזה נקדה טובה, ודנין אותו לכף זכות, על ידי זה מוציאין אותו באמת מפך חובה לכף זכות, והיו והתבוננת על מקומו ואיננו כנ"ל, והבין:

וכן צריך האדם למצא גם בעצמו. כי זה ידוע, שצריך האדם לזרז מאד להיות בשמחה תמיד ולהרחיק העצבות מאד מאד (כמבאר אצלנו כמה פעמים ב"א), ואפילו כשמתחיל להסתכל בעצמו ורואה שאין בו שום טוב, והוא מלא חטאים, נרצה הבעל דבר להפילו על ידי זה בעצבות ומה שחורה, חס ושלום, אף על פירי כן אסור לו לפל מזה, רק צריך לחפש ולמצא בעצמו איזה מעט טוב, כי איך אפשר שלא עשה מימי איה מצוה או דבר טוב, ואף ששמתחיל להסתכל באותו הדבר הטוב, הוא רואה שהוא גם כן מלא פצעים ואין בו מתם, הינו שרואה שגם המצוה והדבר שבקדשה שזכה לעשות הוא גם כן מלא פניות ומחשבות זרות ופגמים הרבה, עם כל זה איך אפשר שלא יהיה באותה המצוה והדבר שבקדשה איזה מעט טוב, כי על כל פנים איך שהוא, על כל פנים היה איזה נקדה טובה בהמצוה והדבר טוב שעשה, כי צריך האדם לחפש ולבקש למצא בעצמו איזה מעט טוב כדי להחיות את עצמו ולבוא לידי שמחה כנ"ל, ועל ידי זה שמתפשט ומוצא בעצמו צדק מעט טוב, על ידי זה הוא יוצא באמת מפך חובה לכף זכות, ויכול לשוב בתשובה, בכחינות: ועוד מעט ואין רשע, והתבוננת על מקומו ואיננו כנ"ל. הינו כמו שצריכין לדון אחרים לכף זכות, אפילו את הרשעים, ולמצא בהם איזה נקדות טובות, ועל ידי זה מוציאין אותם באמת מפך חובה לכף זכות, בכחינות: ועוד מעט וכו' והתבוננת וכו' כנ"ל, כמו כן הוא אצל האדם בעצמו, שצריך לדון את עצמו לכף זכות, ולמצא בעצמו איזה נקדה טובה צדון, כדי לחזק את עצמו שלא יפל לגמרי, חס ושלום, רק אדרבא, יחיה את עצמו וישמח את נפשו במעט הטוב שמוצא בעצמו, והינו מה שזכה לעשות מימי איה מצוה או איזה דבר טוב, וכמו כן צריך לחפש עוד, למצא בעצמו עוד איזה דבר טוב, ואף שגם אותו הדבר הטוב הוא גם כן מערב בפסולת הרבה, עם כל זה יוציא משם גם כן איזה נקדה טובה, וכן יחפש וילקט עוד הנקדות טובות, ועל ידי זה נעשין נגונים, כמבאר במקום אחר (כמאמר יהי מקץ בסי' נה), בחינת מנגן בכלי זמר, שהוא בחינת שמלקט הרחוב טובה מן הרחוב נכאה עצבות רוח, עין שם. ונהפול, כי נגינה דקדשה היא גבוה מאד מאד, פירוש, ועקר הנגון נעשה על ידי ברירה הטוב מן הרע, שעל ידי שמקריין ומלקטין הנקדות טובות מתוך הרע, על ידי זה נעשים נגונים וממירות, עין שם היטב. ועל כן על ידי שאינו מניח להפיל את עצמו ומחיה את עצמו כמה שמתפשט ומבקש ומוצא בעצמו איזה נקדות טובות ומלקט ומקבץ אלו הנקדות טובות מתוך הרע והפסולת שבו וכו' כנ"ל, על ידי זה נעשין נגונים כנ"ל, ואין הוא יכול להתפלל ולזמר ולהודות

[ב] עין בליקוטי עצות, ובספר המדות את שמה.

ליקוטי

אומרה לאלקי בעודי — רפג רפג

מוהר"ן

קנב

לפי בחינתו הוא עושה בחינת משקן, שמשם מקבלין התינוקות הכל פיהם כנ"ל, וכל אחד לפי בחינתו, לפי בחינת המשקן שהוא עושה, כמורכב יש לו תינוקות שהם מקבלין משם. נמצא שיש לכל אחד ואחד מצדיקי הדור סך תינוקות שהם מקבלין הכל פיהם ממנו, כל אחד לפי בחינתו כנ"ל. וזה בחינת מה שאמר רבותינו זכרונם לברכה (שבת ל"ג): "שחינוקות נחפסין על צון הדור, שנאמר וי: ורעי את גדויותיך על משכנות הרועים — שמתמשקנין על הרועים, וזהו: על משכנות הרועים, שהם מקבלין הכל פיהם מבחינת המשכנות של הרועים, דהינו הצדיקים שפדור, שכל אחד עושה משקן כנ"ל:

אך לידע כל זאת, דהינו לודעת כל צדיק וצדיק איזה הם התינוקות השקנים לו, וכמה הם מקבלין ממנו, לידע כל הבחינות שיש בהן, והדור שיבוא מהם עד הסוף. — דע, מי שיכול לעשות נגונים כנ"ל, הוא יכול לידע כל זה. וזהו סוד מה שאמר רבותינו זכרונם לברכה במשנה (שבת י"א): "באמת אמרו, החזן רואה היכן התינוקות קוראים. החזן, דהינו מי שיכול לעשות הנגונים כנ"ל, שהוא יכול להיות חזן ושליח צבור להתפלל לפני העמוד כנ"ל, הוא רואה ויודע היכן התינוקות קורין, הינו אצל איזה צדיק הם מקבלין הכל פיהם, שעל ידו הם קוראין ונכנסין בהתורה כנ"ל:

בחינה גבוהה כזו, שעל ידיה יהיו כל הנקודות תאכים אליו, ויהיו נכללין בו. ומי שיכול לעשות נגונים כנ"ל, דהינו שיכול לדון את כל אדם לקף זכות, אפלו את הקלים והרשעים, כי משמחל לחפש ולבקש למצא בכלם נקודות טובות כנ"ל, שעל ידיה נעשין נגונים כנ"ל, זה הצדיק שאוחז במדרגה זאת, הוא יכול להיות חזן ושליח צבור, דהינו להתפלל לפני העמוד, כי הוא יש בו בחינה זו, הצריכה להשליח צבור ההגון באמת, שצריך שיהיה בו בחינה, שיהיה כל הנקודות טובות תאכים אליו ויהיו נכללין בו כנ"ל, כי הוא יכול לקפץ כל הנקודות טובות שנמצא בכל אחד מישראל, אפלו בפושעי ישראל, כנ"ל: **דע**, שיש בכל דור דור רועה, והוא בחינת משה, שהוא רעא מהימנא, וזה הרועה הוא עושה משקן. ודע, שתינוקות של בית רבן מקבלין הכל פיהם שאין בו חטא (א) מזה המשקן, ועל כן התינוק קשמתחיל לקרות ולהקנס בתורה. הוא מתחיל מן ויקרא אל משה (וי' מ"ד פ' י"ד), שהוא אלה זעירא, כי ויקרא מדבר מגמר תקמת המשקן, שאז קראו השם יתברך והתחיל לדבר עמו מהמשקן, ועל כן משם מתחילין התינוקות, כי משם מקבלין הכל פיהם כנ"ל, ומשם מתחילין לקרות ולהקנס לתוך התורה:

דע, שכל הצדיקים שפדור, כל אחד ואחד הוא בחינת רועה, כי בכל אחד ואחד יש בו בחינת משה, וכל אחד ואחד

תם ונשלם ספר ראשון, תהלה לאל אחרון וראשון:

ואלה מוסרי על הראשונים. לקוטים חדשים שלקטתי מהחברים. מפיהם ומפי כתבם שיהא הובאו בראשונים:

רפג

(שמעתי בשמו איזה דברים יקרים מתורה נפלאה, אך לפי הנראה שחסר מהם הרבה, אך איני יודע ארשם בה שמעתי):

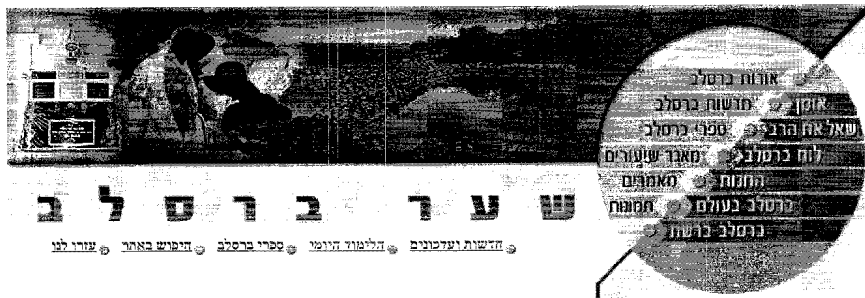
דע, כי יש שני צדיקים שהם משרש אחד, ואף על פי כן יש ביניהם מחלוקת, זה מחמת שאחד משניה מדתו שבשךשו, וזה בחינת מחלוקת שבין שאלו ודוד, כי כתיב (תהלים כג): "אף טוב וחסד ירדפוני; ואימא בזהר הקדוש (הרומה סוף): הינו טוב הינו חסד, אלא טוב — טובה כליל בגבה; חסד — דאחפשט לכו. וזה בחינת שני צדיקים, ששניהם משרש אחד, רק שזה בחינת טוב, שטובה כליל בגוה, דהינו שאינו מגלה תורתו לאחרים, והשני הוא בחינת חסד, דאחפשט לכו, שמגלה תורתו לאחרים, שזהו בחינת חסד, בחינת: ותורת חסד על לשונה (א) (ע' סוכה ט"ו), ועל ידיה יש ביניהם מחלוקת. וזה בחינת המחלוקת שהיה בין שאלו ודוד, ששניהם היו צדיקים גדולים, ואף על פי כן הנה ביניהם מחלוקת, הינו מחמת בחינות הנ"ל, כי זה היה בחינת טוב, וזה היה בחינת חסד, כי אמרו רבותינו זכרונם לברכה (עירובין ט): "דוד דגלי מסכתא קתיב בה (ב) וראוי ויראנו וישמחו; שאלו דלא גלי מסכתא קתיב בה (ג) אל

[1] שבת ק"ט; [2] ויקרא א', א; [3] ש"ש א', ה; [4] משלי לא, כו; [5] תהלים ק"ט, ע"ד; [6] ש"א י"ד, מ; [7] וראי ספר הבית ח"א מאמר " פ"ג.

ורכהבניע הכח המדמה. הוא ע"י צחי יד. צחי (כושע יב) ציד הכנזאים אדמה . ויד . היינו צחי שמחה. צחי (דברים יב) ושמחתם בכל משלח ידכם. וזה צחי כלי זמר. שמנגיני ציד . שעי"ז שורה הנבואה על הנביאים. כמי"ש (מלכים ב ג) קחו לי מנגן וכו'; כי הכלי הוא התאספות הרוח. והוא מעורב טוב ורע. כי יש עצבות רוח. רוח נכאה (א) רוח רעה. כנאמר בשאל (שמואל א יו) וצעתו רוח רעה. ויש רוח טובה. כמי"ש (תהלים קמג) רוחך טובה תנחני בארץ מישור. והוא צחי רוח נבואה רוכ"ק. אך כשהוא מעורב טו"ר. אינו יכול לקבל נבואות אמנה. ועי"כ כתוב בשאל (שמואל א יט) ויתנבא וכו' וישל ערוס ופרש"י לשון משוגע. כי ה"ו מעורב ברוח שטות. עצבות רוח. וזה שמנגן ציד על הכלי. הוא מקבץ ומלקט ציד את הרוח טובה. רוח נבואה. מתוך עצבות רוח. ולריך להיות יודע נגן . שידע לקבץ וללקוט ולמלא חלקי הרוח אחת לאחת. כדי לבנות הניגון. היינו השמחה. היינו לבנות הרוח טובה. רוח נבואה. שהוא היפך עצבות רוח. כי לריך לעלות ולירד צידו על הכלי שמנגן. כדי לכוון לבנות השמחה בשלימות; וכשהנבוא שומע זה הניגון מהיודע נגן. אינו מקבל ממנו רוח נבואה. שקיבץ זה צידו מתוך העצבות רוח. וזה ויגן צידו וטוב לך (שם בשמואל). וטוב לך דייקא. שמלקט ומלרף הטוב מתוך הרע. ועיקר התקצרות וצנין הרוח נבואה הוא ע"י היד. כי שם פקדונות הרוחות. כמי"ש (תהלים לא) צידך אפקיד רוחי וכמי"ש (איוב יב) אשר צידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש זה (שם צולכיס) וחי כנגן המנגן ותבי עליו יד' ה' : נמצא עי"ז שמנגן ציד על הכלי זמר. עי"ז מצבר הרוח טובה מן הרוח רעה. שבו צחי רוח נבואה כמ"ל. וכל זה הוא צחי הכנעת המדמה. שהוא צחי הרוח רעה רוח שטות שרואה לפגום ולבלבל את צחי הרוח טובה רוח נבואה. והוא נכנע ונתבטל ע"י השמחה הצאה ע"י המנגן ציד כמ"ל. כי עיקר התגברות המדמה הוא ע"י עצבות. כי המדמה הוא צחי עצבות רוח. רוח נכאה. רוח רעה. שהוא מזבלל את הרוח טובה רוח נבואה שהוא צחי זכרון המ"ל צחי לאדבקה מחשבתא בעלמא דאחי המ"ל. ועי"כ אין יכולין לקבל רוח נבואה רוח הקודש כ"א ע"י שמחה שהוא צחי מנגן ציד. כ"ש וביה כנגן המנגן ותבי עליו יד' ה' צחי ונגן צידו וטוב לך וכו' כמ"ל : זה המנגן לריך שיהי יודע נגן כמ"ל. גם לריך שיהיה הכלי בשלימות. כדי שלא תלא כל הרוח המעורב טו"ר צבת אחת. ועי"כ לריך שיהיה יודע נגן וגם שיהי הכלי שמנגיני עלי שלם. כדי שיוכל לצרר ולכוון הניגון בשלימות כראוי. שהוא צחי מה שמצבר הרוח טובה שהוא צחי שמחה צחי רוח נבואה. מן העצבות רוח שהוא רוח רעה כמ"ל. כי כשאין הכלי שלם או שאינו יודע נגן ואינו יודע לעלות ולירד צידו לצרר הרוח טובה מן הרוח רעה. עליו נאמר (משלי כט) כל רוחו יוליא כמ"ל. דהיינו שמוציא

כל הרוח צבת אחת. ואזי צודאזי אין נכנע הניגון . כי עיקר נשימת הניגון נעשה ע"י צירור הרוח (שהוא האויר שמשם הקול כידוע לחכמי הגונים). היינו שטיקר צחי הניגון. הוא ע"י צירור הרוח טובה מן הרוח רעה. וכשיואל כל הרוח צבת אחת יולא כמו שהוא מעורב טוב ורע. ואזי אין נכנע הניגון והשמחה ואין נכנע המדמה. וזה צחי תלא רוחו ישוב לאדמתו. לאדמתו היינו צחי המדמה . היינו כשיואל כל הרוח אזי חוזר ושב אל המדמה. כי לא נכנע המדמה. מאחר שאינו יכול ללקט ולצרר הרוח טובה ויולא כל הרוח המעורב טוב ורע. אזל כשיש לו צחי יד המ"ל המלקט ומצבר צחי הרוח טובה מן הרוח רעה. אזי מניע המדמה צצחי וציד הנביאים אדמה כמ"ל. כי עיקר צחי הנבואה הוא מצחי היד המ"ל. שמצבר הרוח טובה מן הרוח רעה. ועי"ז מכניע המדמה שהוא צחי רוח רעה המעורב ברוח טובה כמ"ל : וזה שכתוב (משלי ל) מי עלה שמים וירד מי אסף רוח בחפניו מי צרר מים בשמלה מי הקים כל אפסי ארץ. מי עלה שמים וירד . זה צחי המנגן. כי זה המנגן. הוא עולה ויורד נגינה . כי לריך לעלות ולירד צמדת הנימון כפי משקל השיר. כדי לקבץ הרוח: וזה מי אסף רוח בהפניו . בחפניו ממש . שם כוידים. כי שם שורש הרוח כמ"ל. שטיקר צחי הרוח הוא צידים ששם פקדונות הרוחות כמ"ל : זה מי צרר מים בשמלה . מים . צחי לב. כמי"ש (איוב ג) שפני כמים לצר. היינו שעי"ז שמלקט הרוח. הוא לירר מים בשמלה. ששומר הלב שלא ישלש עליו המדמה : זה מי הקים כל אפסי ארץ . שעי"ז הוא מקים צחי רגלין המלוש צוח העולם. אפסי צחי רגלין. כמי"ש (יחזקאל מז) וישצרוני מן אפסיו. כי ע"י יוגון ציד המ"ל. עי"ז נכנע המדמה . ואזי זוכה לזכרון המ"ל. שהוא צחי מה שידע להבין כל הרמזים שיש בכל דבר שבעולם. שהם צחי חיות חלקות צחי רגלין הקדושה המלוששים בכל הדברים שבעולם כמ"ל. והו מי הקים כל אפסי ארץ שמעלה ומקים צחי רגלי הקדושה המלוששין צוח העולם כמ"ל: וזהו **ויהי מקין שנתיים ימים שנתיים ימים**. הוא צחי מוליא דבה. הנאמר צכס (צמדנר יד) יום לשנה ויום לשנה. שעל יום נתקלקל ונפגם צחי אכבה דקדושה. שהוא צחי וקמן הכהן כמ"ל. וזה **מבין** שהוא צחי פגם **הקמין**. ופרעה **חורם**. היינו הכח המדמה כמ"ל. **והנה עומד ער היאור**. היאור זה פישון . היינו צחי פי שניה הלכות . שמתצבר עליהם הכח המדמה כמ"ל . **והנה מן היאור** וכו'. היינו שעל ידם צא שבע שני שבע ושבע שני רעב. היינו טוב ורע כמ"ל . והרע מתרצה וגובר על הטוב צצחי ולא נודע כי צאו אל קרצנה. ותקונו הוא **יוסף**. צצחי (בראשית ל) אסף חלקים את חרפתיו. שהוא ממתיק את הרע שהוא צחי הרע צצחי אשר

(א) ע"י משלי טו ישע"י נד טו ;

אשור ברסלב < מאמרים בתורת רבי נחמן מברסלב

0 9

[הצטרפו אלינו: [בשיתוף](#) | [פייסבוק](#) | [טוויטר](#)]

שיתוף:

...דע

"דע, כי צריך לדון את כל אדם לכף זכות. ואפילו מי שהוא רשע גמור, צריך לחפש ולמצוא בו איזה מעט טוב, שבאותו המעט אינו רשע, ועל-ידי-זה שמוצא בו מעט טוב וזן אותו לכף זכות, על-ידי-זה מעלה אותו באמת לכף זכות ויוכל להשיבו בתשובה." (ליקוטי מוה"ר, סימן רפב).

[הדברים של היום אחים מעט, ומהווים קומה ראשונה למאמר הבא, שבו נלמד למעשה את היישום של השמחה התמידית. חשוב מאוד להבין את הדברים, שאינם כבדים וקשים להבנה. כדאי גם להדפיס את המאמר הזה, ואת זה שיבוא בשבוע הבא בע"ה, רק בשביל לקרוא את הדברים יותר בנחת, מחמת החיוניות העצומה שלהם.]

* * *

על צדק ואמת

"בצדק תשפט עמיתך- הי' זן את חברך לכף זכות" (שבועות דף ל ע"א). קושיה גדולה צריכה להיות לם על הדיון לכף זכות. מה בעצם חצה התורה? אם הנטיה הפשוטה היא שפלוני עשה חטא, ואינני חושב כך רק מתוך חע לב, אלא מתוך ראייה אמיתית, כיצד אדון אותו? האם אשקר לעצמי? נתחיל בכך שהתורה מצווה על הדבר בפסוק "בצדק תשפט עמיתך", כלומר, קיים פה 'משפט'. יש כאן דיון מהותי על האדם, ולא סתם אמירה סתמית. וכך פתב בעל ספר חסידים: "אל תדון את חברך לכף חובה, כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב (ש"א ס"ז ז), ולא ידעת מה בלב ומה במחשבתו" (ספר חסידים סי' עז). דבר זה נראה לם מוזר. נחשוב לרגע על כמה חברים שלם. האם אנחנו לא יודעים באיזו מדרגה חחנית האם נמצאים, לפחות בכלליות? בהמשך נראה, שבאמת אנחנו לא יודעים. ננסה להבין למה אנחנו חושבים שאנחנו יודעים, ואיך נשתחרר מההבטת השגויות הללו.

"בצדק תשפט עמיתך", שואל הרב שמשון רפאל הירש זצ"ל, לכאורה נראה כי חז"ל עקרו את המשמעות של הפסוק. איזה מין צדק הוא זה, שזן את סלם לכף זכות, בלי להבחין באמת

במדרגות של כל אדם? עונה הרב הירש: הכל מותרץ במילה "צדק". צדק, בשונה מאמת, הוא למעשה האמת לאמתה. צדק מבטא התייחסות אובייקטיבית לחלטין אל הדבר מצד עצמו, בל שום קשר שלי אלי.

נבחר את הדברים במשל. יעקב מאוד מקפיד לברך בסונה, ואצלו ההכרה של הוודאה לה על האוכל מאוד חזקה. אחרי שהוא הורגל תקופה אחכה לברך בסונה, הברכה אצלו הופכת לדבר שכלי ופשוט. יום אחד הוא חאה את חברו יצחק מברך ברכת המזון, והוא מזועזע למראה עיניו. השפתיים נעות במהירות האור, ותרך כדי הברכה הוא מסדר את השולחן עליו אכל ומנסה לומר דבר-מה לאדם שהיה שם, בכל התנועות האפשריות. יעקב המזועזע לא יכול להבין: איזו חוצפה דחשה להיות כל-כך כפי טובה, וחוצץ ממס שפתיים הוא לא נתן אפילו מחשבה של תודה, שלא דבר על סונה מעשית בכל המילים. רשע! אין לו מילה אחרת להגדיר את יצחק.

מלמד הרב הירש: הסתכלות זאת נסנה מצד האמת. אך נסתכל על הדבר מצד הצדק, בהסתכלות אובייקטיבית. יסול להיות שגם הוא היה מכון בברכות כמון, אך במהלך ירידה חחית שהייתה לו נשא הברכות קצת נחלש, ולאט לאט הוא נחלש יותר ויותר כשהלה לא אחז את עצמו. היחס הזה נוצר מעצמו, ולא נבע מתוך מחשבה תחילה האומרת 'לא אכפת לי בכלל מהברכה'. אין כאן התגלות של רשעות, אלא מצב מצער, שאמנם אינו מוצדק, אבל ללא סונה של חטא, חס ושלום. טבע האדם להסתכל על המציאות דרך המשקפיים שלו - סונה בברכה משקפת דבר מסוים, וזלזול בה משקף דבר שפי. אם לא יוריד את משקפיו הצחות הוא לא יוכל לראות את האפשרויות הנספסות. אומרים לו חז"ל: "בצדק תשפוט עמיתך" - אל תסתכל על המציאות כפי שאתה תופס אותה (אמת), אלא הסר את המשקפיים שלך. רצון ה' שנעשה כך בדיוק, בכל מצב שנסתכל על מעשי השפי. כעת נבין את דברי ספר חסידים: באמת, אי אפשר לדעת מה בליים של השפי. כל ההערכה שלם על החברים שלם נובעת מההסתכלות הפרטית שלם, שנבעת רק ממה שאנחנו בעצמם חווים, ואין בכך לשקף מדד על כל בני האדם. מי שילך בדרך לימוד הזכות באמת לתקופה מסוימת, יגלה יום אחד שבעצם כל ההערות שלו עד היום, כל הסטיגמות, כל התיאורות וההסברים - הכל באוויר. קשה לם מאוד להשתחרר מכל השפיטות הקודמות שלם. זאת מלאכה גדולה ולא קלה, כפי שאומר רב נתן.

* * *

כעת נבא לדברי רב נחמן. "ואפילו מי שהוא רשע גמור, צריך לחפש ולמצוא בו איזה מעט טוב". רבי נחמן מחדש שהדיון לכף זכות מצריך הסתכלות על מעט טוב לפני p. למה אי אפשר לבא ולדון ישר לכף זכות? מסביר בעל "ביאור הליקוטים": אם לא תמצא מעט טוב, לא תוכל לדון אותו באמת לכף זכות. מדוע? כי 'כף זכות' לא מתפרשת כסנטוריה ולימוד זכות בשפתיים, אלא כהחלטה בחרה שהוא שייך כעת לזכות. הוא זכאי. איך אפשר לקבע שהוא עכשיו זכאי, ולא רק שהיו לו רצונות להיות זכאי ויצח הפילו? מי שלמחת כל הרשעות שהוא חאה ירון אותו לכף זכות, גם אם הוא לא יוכל להסביר לעצמו, עליו אומר רב נחמן: "מי שמלמד זכות על הרשע, גם הוא מקרא רשע" (ספר המידות, הרחוקת הרשעים אות ה'). אתה לא דנת אותו. פשוט טיהרת את הרשעות שלו. אמת היא ששייך לדון אותו לכף זכות, אבל אתה לא עשית מעשה של דין לכף זכות, אלא מעשה של טיהור רשע.

אבל ברגע שמצאים מעט טוב, אפשר לקבע שכאן נמצאת כל מהותו. אנחנו רגילים להסתכל בצורה כללית: האם יש יותר עבירות ממצוות, וכך קובעים את הדרגה של האדם. אמנם, לפי הספר החסידים "לא ידעת מה בליים". אין שום מדד סטטיסטי שיוכל לקבע את טיב מדרגתו. ברגע

בעולם. לפעמים לוקח זמן עד שמבינים, אבל אין דבר רע בעולם. כל מה שהקב"ה עושה, לטובתנו הוא עושה, מכוון לחמיו המרובים.
"מה אתה דואג?", המשיך רבינו. "אמא שלך במצב הרבה יותר טוב ממני וממך. נשמחה צרובה בצרור החיים. היא קרובה הרבה יותר לאב הרחמים".

כך ישב רבינו עם הנער במשך דקות ארוכות, עודד אותו במילים חמות ותיאר בפניו בפרוטרוט את אופן הנהגת העולם בידי אב הרחמים. עיני העלם זלגו דמעות, עד שהפטייר: הבנתו. אם כך, אין לי סיבה להיות ב'מרה שחורה'.

ואכן, תוך תקופה קצרה, חזר הבחור לעצמו.

בספר 'תולדות יעקב יוסף', תלמיד הבעל שם טוב, נפרשה נח, הוא מגלה לנו סגולה גדולה בשם הבעש"ט כיצד לצאת מכל צרה: כאשר מידת הדין שולטת באדם - יתבונן ומצא נקודה אחת של חסד, בתוך הדין עצמו, כי הדבר בדיק ומנטה; שאין בעולמו דין מוחלט, וכאשר ימשיך ויתבונן היטב בנקודת החסד - יזכה שהדין יזמתק ויהפוך לחסד ולרחמים. על-פי דבריו, אלה הם דברי חז"ל גם זו לטובה.

דומה, כי כך עשה רבי שלמה-זלמן. הצליח להשפיע על היתום הצעיר לעבור מעולם הדין לעולם החסד והרחמים.

עדות מטלטלת נשמעה מפי החתום סופר: "עמדתו טמון למורי ורבי המובהק, רבי נתן אדלר מפרנקפורט, בשעת הסתלקות בתו היחידה. הוא בירך 'זיין האמת' בשמחה

ודב
תור
אמ
על
נתן
מב
יוד
וא
רב
ב
ל
ל
ע
ו

יש מנזות אשר השכל מחייב אותם ונמצא אדם העושה
 אותו ויכר כל כך שעושה אותם בעבור צווי הבורא
 כל אלו המנזות ולכך נתן הבורא ב"ה מצות אשר אין
 השכל משיג בו עטם כלל ואדם העושה אותם אף
 כי שרשיו עושה אותם רק בעבור מנזות הבורא ב"ה
 עליו וזכו הרמו בספוק זאת חקת החורה לכך נתן
 הבורא מנזות אשר הם חוקה אשר אין השכל מחייב
 אותם כדי שיהיה נראה אשר לזה ה' לעשות שהאדם
 אינו עושה המנזות רק בעבור צווי הבורא עליהם :
 ודבריהם אל הסלע לעיניהם כי ישן לא האמנתם
 כי להקדשני לעיני ב"י. הכה רש"י
 והרמב"ן מוליקים נהטעו על משה אחד מפרש על
 שאמר לישראל שמעו גא' ואחד מפרש על שהכה
 את הסלע והנראה שטעם אחד הוא כי זה גרם
 זה והנה יש שני בשימות בחובות את ישראל שיעשו
 רצון הבורא ב"ה הוא אחד שמוכות בדברים
 עונים דהיינו שאומר לכל איש ישראל גודל מעלתו
 ומקום מקור מהלכו נשמחו אשר באמת נשמח ישראל
 הצדוק למעלה מכבוד גודל הבחנה רוח אשר
 להבורא יתברך כשיקול ממנו כל איש ישראל וגדל
 השמחה אשר בכל העולמות בעשות איש ישראל מנזות
 הבורא ב"ה וזה החוכמה משה חת לב בני ישראל
 לעשות רצון הבורא ב"ה לקבל כל איש מישראל עול
 מלכות שמים שלי ויש שמוכות את ישראל בדברים
 קשים ובדברי בוזים ויש עד שהם מוכרחים לעשות
 רצון הבורא והחילוק שביניהם זה שמוכות את נשמת
 ישראל בעוב מעלה את נשמת ישראל למעלה למעלה
 ומספר תמיד גדוקת וגדולת ישראל כחה גדול
 כוחם למעלה וראוי הוא להיות מנהיג כל ישראל
 וזה שמוכות את ישראל בדברים קשים אינו כבחי'
 זאת והנה זה שמוכות את ישראל בעוב ומספר תמיד
 גדולת ישראל ודקתם אף כל הדברים הנבדלים
 בעולם צריכין לעשות מעמדם הרצון של ישראל לדבר
 שנבראו דהיינו בשביל ישראל אבל אם אינו מספר
 ומעלה דקתם ישראל או צריך להכריח כל הנברא
 בהכרח גדול לעשות מה שנברא דהיינו לעשות רצון
 ישראל והנה משה אמר בכאן שמעו נא המורים
 הוכיח את ישראל בדברים קשים ולכך הוצרך להכות
 את הסלע לעשות מה שנברא כי אולי היה מעלה
 את ישראל כר"ל וכמו שהיה כוננת הקב"ה ודברתם
 אל הסלע כי אז היה מדבר אל הסלע אתה שנבראת
 בשביל ישראל וזה במעלה גדולה צריך אתה לעשות
 מה שנבראת דהיינו להוציא מים לישראל אבל עתה
 שאוכיח את ישראל בדברים קשים שמעו נא כי
 הוצרך להכות את הסלע לעשות רצון ישראל ונמצא
 זה גרם את זה ועטם אחד הוא וזה הרמו יען לא
 האמנתם כי להקדשני לעיני בני ישראל כי זה
 שמוכות את ישראל בעוב יכול גם הוא להשיג את
 העם זה השכל וזה הרמו להקדשני לעיני בני ישראל
 כחמור חז"ל עיני עדי חמתי עדי עטם הם
 ישיגו זה השכל :

מבינים כל חובה ותבינה שבה ושירה זו נלמדה ברמו
 שאינם מבינים אותה ונראה כי הנה שרת הים אשר
 משה עם ישראל ומשה ראה באספק לריח המחירה
 ואמר נבואתו בלא רמו לבין ושירה זו אחת ישראל
 בלא משה כפירוש רש"י ז"ל משני מה כי' ולכך השירה
 הזאת ברמו ואין מבינים כל חובה ותבינה על פי פשוט
 ועמה נבאר הפי' של השירה הזאת כי הנה יש
 שהקב"ה עושה נס לישראל מחמת שהם מפקדים
 מהקב"ה להושיע להם בכל צרותם והקב"ה מקבל
 בקשתם ועושה להם גם להושיע אותם מכל צרותם
 כמו כנס של ים שנאמר ויזעקו בני ישראל כי' ויש
 שהקב"ה עושה נס לישראל בלא בקשתם כגון כנס
 וידעו כלל מהצרה והקב"ה עושה להם נס ואח"כ
 רואים שהם היה בלא בקשתם ובאמת מהיכן בא זה
 שהקב"ה עושה נס לישראל בלא בקשתם כמו כנס
 זו של נבאר וההרים כפירוש ז"ל שלא היו וידעו
 כלל והנה הנס הוא על בחינה זאת כי כבר נאמר
 על מה שאנו אומרים בקדושת חתר על פסוק הן
 גאלתי אתכם אחרית כראשית ויש לבין הלל
 הבאולה אחרונה יהיה יותר גדולה מנאולה ראשונה
 א"כ למה חלה באולה אחרונה בראשונה ויש נחלה
 בני קטן בגדול והנה אמרו רז"ל בראשית בשביל
 ישראל שמקראו ראשית ונבראו כל העולמות בשביל
 ישראל ונמצא כיון שנבראו העולמות בשביל ישראל
 והם מקבלים תמיד חיות בשביל ישראל צריכה
 הארץ עצמה לעשות הרצון של ישראל לטובתם כיון
 שהוא נברא בשביל ישראל זה הוא התיקון של העולם
 שעושה בעצמו הרצון של ישראל לטובתם והנה
 באמת כשיש התגלות עד מזה התחזוזה הראשית
 המחשבה היינו בראשית בשביל ישראל כי' אז הרצון
 בעצמה עושה טובות ישראל כיון שהוא נברא בשביל
 ישראל זה הוא התיקון שלה וזה הרמו אותם
 אחרית כראשית כשיחגלה ראשית המחשבה עד
 מזה התחזוזה ונדריך זה כשש המחשבה עד
 המחשבה אז הארץ בעצמה עושה הנס לישראל בלא
 בקשתם אבל כשאניו מתגלה ראשית המחשבה אז
 צריכין לבקש לעשות להם נס והנה דים שהיה אז
 קודם מ"ח ולא היה עדיין התגלות ראשית המחשבה
 בראשית כי' אז היו צריכין ישראל לבקש על הנס כמו
 שאמר ויזעקו בני ישראל אל ה' אבל בכאן שהיה אחר
 מ"ח שהיה התגלות ראשית המחשבה אז הארץ בעצמה
 לתיקון שלה עושה הנס בלא בקשת ישראל וזה הרמו
 עלי באר ענו לה כלומר לזרכה לתיקונה כפירוש
 רש"י שהיה של ארץ ישראל כי' שהארץ בעצמה עשתה
 לטובות ישראל לתקונה וזהו יבואר בספוק תבנה
 ותבונן עיר סיחון זה הוא הבנין של העיר הזאת
 שלקחה אותה סיחון מיד מואב והיה מותר לישראל
 לכבוש אותה ולא היה לה היתה חתה מואב לא היה רשאי
 שלקחה אותה מיד מואב והיה מותר לישראל ליקח
 אותה מיד סיחון כחמור חז"ל עיני עדי חמתי עדי עטם הם
 ישיגו זה השכל :

אז וייר ישראל עלי באר פע לה באר מפניה שרים
 נראה נדיביו העם כי הנה יש לבין למה שירת הים

Handwritten mark or signature.

נקודה טובה: עיין בתורתו של רבי נחמן

הרב יהושע שפירא

מעט אשר היה... ויפרוץ לרוב!

ר' נחמן היה איש פלא מבחינות רבות, אולם בעניין אחד נדמה שלא היה לו אח ורע, והוא: הרגישות המופלאה למעמקי הנפש האנושית בכלל ונפשו של עובד ה' בפרט. מעניין שבדורות הסמוכים לחייו לא היו הרבה שהכירו את תורתו ושאוּבו ממנו חיים וחיוּק, אולי בגלל שבעבר עמדו הרבה פחות קשיים בדרכם של עובדי ה'. אבל היום, כשאנחנו "אל פני המלחמה החזקה", תנופת ההתחדשות והחיוניות של ברסלב שוברת בכל יום שיאים חדשים.

אגב, כדי להבין את עצמת התנופה אציין שעם קום המדינה היו במדינת ישראל כולה לא יותר ממאה ועשרים חסידי ברסלב. לציבור הדתי-לאומי היו אז שנים עשר מנדטים. היום, על כל אחד ממאה ועשרים החסידים ההם יש ישיבה לבעלי תשובה, אם לא למעלה מזה, ואילו בכל הציונות הדתית יש רק שתיים או שלוש ישיבות כאלה.

ככל שמתוודעים יותר לתורתו של ר' נחמן מרגישים את עצמת המשיכה הממגנטת שלהן לעולמות של קדושה ועבודת ה', ומגלים עד כמה קרובים דבריו לסוגיות העומדות במרכז העצבים של המחשבה המודרנית ואפילו הפוסט-מודרנית.

בשורות הבאות בחרתי לעסוק בתורה שאפשר והיא המפורסמת ביותר בתורתו של ר' נחמן, ואף על-פי כן – עדיין יש מה להאיר בה. מדובר בתורה רפ"ב בליקוטי מוהר"ן, שכותרתה – "אזמרה לאלקי בעודי"¹.

השמחה מאין תימצא?

ראשית אומר דבר על מידת השמחה. השמחה איננה מן העבודות הקלות. היא דורשת הרבה מאוד מאמץ, ואיננה תלויה כלל וכלל בגורמים חיצוניים. יש אדם שנסיבות חייו החיצוניות אופטימליות, והוא מדוכא בעצבות; ולעומתו יש אדם שתנאיו החיצוניים על עברי פי פחת והוא כולו מלא שמחה.

1. תהלים קד לג.

רבי נחמן עסק הרבה בשאלה כיצד מעבדים את הנפש ומביאים אותה לידי שמחה, מהו הדרך לזכות לחיים מלאי אושר, אבל בנקודה זו עלינו לערוך הבחנה ברורה: יש שמחה בחיי עולם-הזה, ויש שמחה בחיי עבודת ה', בשמחה מן הסוג הראשון לא עסק ר' נחמן כלל. ראשית, הוא עצמו לא נהנה מחיי "עולם-הזה" משופרים במיוחד, וזאת בלשון המעטה. אך גם מעבר לכך, השאלה הקיומית שהדריכה את שמחתו או את עצבונו של ר' נחמן לא הייתה שאלת הרווחה הגשמית.

השאלה שאותה ראה ר' נחמן כשאלת חיים היא זו: איך אדם המשתדל בכל מאודו למסור עצמו על דבקות אלוקית במחשבה, בדיבור ובמעשה, בא לידי מידה עליונה זו של "להיות בשמחה תמיד" חרף כל המהמורות הזרועות בדרכו.

אין להגויס בחשיבותה של שאלה זו, מפני ששמחה היא גם מבחן האם הדברים חוזרים פנימה או נשארים בחוץ. אם אדם עוסק בפריסת ביתו ואינו שמח בכך, משמע שהטובה שהוא מביא הביתה איננה נוגעת לו די הצורך. אם אדם מניח תפילין ואינו מאושר, יש להניח שאין הוא יודע כמה הוא עוסק. כולנו מקיימים הרבה תורה ומצוות, ועדיין לא רבים מאתנו יכולים להעיד על עצמם בפה מלא שהם מאושרים ומלאי שמחה.

שמחה מבחוץ, שמחה מבפנים

במסגרת עיסוקו הנרחב בתורת השמחה, העלה ר' נחמן שני כיווני פעולה אפשריים. האחד – מבחוץ פנימה, בבחינת "אחרי המעשים נמשכים הלכות"; והשני – מבפנים החוצה, תהליך נפשית-תודעתית עמוק הסוחף אחריו את כלל האישיות.

מבחוץ פנימה, כיצד? כולנו מכירים את נידות השמחה של החסידים המקפצים ברחובות ומיישמים במרץ את מה שר' נחמן כינה "מילי דשטותא"². הרבה אנשים מתקשים לעכל את התופעה, אם כי בעיניי היא גאונית.

אומר ר' נחמן: מה יותר חשוב לך – להיות שמח או להיות מכובד? כי אנחנו רואים שלהיות מכובד בדרך כלל פירושו גם להיות קצת עצור, קצת עצוב. אם תידרש לבחור בין שתי האפשרויות, האם לא כדאי לך יותר להיות שמח? ברור שהכיוון הזה אינו מתאים לכולם, ובכל זאת קשה להתעלם מחוזק הטענה. הנהגות "מילי דשטותא" מפרקות את תבניות המחשבה והרגש המקובעות שלנו ומשחררות אותנו להתנהגות הרבה יותר לבבית ואותנטית, ומתוך כך אפשר להתחיל לשמוח באמת.

2. ראה שיחות הר"ן ב.

אמנם עיקר מגמתו היא לעסוק בכיוון הפעולה השני להשגת השמחה – מבפנים החוצה. זוהי הדרך שהתווה ר' נחמן בתורה רפ"ב, שחלקים ממנה יובאו ויתבארו להלן.

הרשע שבפנים

בתחילת התורה עוסק ר' נחמן באופן שבו אדם מתבונן על הרע כשהוא מוצא אותו מחוצה לו, בנפשו של אדם אחר, רשע. המשנה מלמדת שיש לדון כל אדם לכף זכות, ור' נחמן מרחיב באופן שבו הדבר מתבצע. בהמשך עובר ר' נחמן לדון באופן שבו אדם מתבונן בעצמו, וכאן הולכים דבריו ומעמיקים:

וכן צריך האדם למצוא גם בעצמו, כי זה ידוע, שצריך האדם לזוהר מאוד להיות בשמחה תמיד ולהרחיק העצבות מאוד מאוד. ואפילו כשמתחיל להסתכל בעצמו ורואה שאין בו שום טוב והוא מלא חטאים, ורוצה הבעל-דבר להפילו על ידי זה בעצבות ומרה שחורה חס ושלום, אף-על-פי-כן אסור לו ליפול מזה...

צריך לזכור שאנחנו מדברים כעת על אדם שהחליט להתבונן בעצמו כעל רשע. מהיכן נובעת החלטה זו? מה גורם לו לאדם, המביט על עצמו כמו מבחוץ, להכריע את עצמו לכף חובה?

אומר ר' נחמן – העצבות. אין לך סימן היכר מובהק של הבעל-דבר, היצר הרע, כמו העצבות. מהיכן הגיעה העצבות? ישנו אותו משחית, היצר הרע, שמלכתחילה ניצב מבחוץ ולאט לאט הוא מסתגל פנימה. את מלאכתו הגלויה כולנו מכירים, מכיוון שהוא לא טורח להסתיר אותה – חטאים, עוונות ופשעים. יצר הרע מכשיל את האדם. אלא שמלאכתו העיקרית של היצר הרע היא דווקא זו הסמויה, שאלה הוא פונה ברגע שהצליח במשימתו הראשונה.

כבר אמרו חז"ל על היצר שהוא "יורד ומסית, עולה ומקטרג"³, ובאותה דו-פרצופיות הוא נוהג גם באדם עצמו. מתחילה הוא מכשיל אותו בעבירה, ומיד לאחר מכן – כשהוא כאוב ומבוהל – הוא עוטה על עצמו תחפושת של יראת שמים ומעמיד את המראה מול פרצופו.

ידוע המשחית היטב שהכישלון עצמו איננו בעיה בכלל. כישלון הוא הנחת עבודה, "אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא"⁴. הבעיה היא איך הנכשל מתייחס אל הכישלון. ובכן, מהדרו היצר הרע וחובש ספודיק מהודר לראשו, עוטה על עצמו חלוק חסידי ארוך ובא ויושב מול קרבנו כשהוא מתנדנד ומלטף את זקנו הלבן והארוך. ומה הוא אומר: "רק תבטי

מהי
ה בחיי
זו כלל.
יה. אך
הייתה

מסור
להיות

ודרים
שובר
הנית
אחנו

אהד
וצה,

זכות
את

היות
עתי
לם,
יות
בית

3. ראה בבא בתרא טז, א. לגירסת העין יעקב.
4. קהלת ז כ.

האם מוגזם לבקש ממני למצוא בעצמי מצווה אחת בלבד, רק דבר טוב אחד? לא. זו רק בקשה קטנה. ר' נחמן לא מתכוון להכניס אותנו לעימות חזיתי עם הקונספציה השלטת, אלא רק להציב פחות סימני קריאה אחריה. הרי משהו חייב להיות, איך דבר מושלם, אפילו יצר הרע יזדה...

מכאן אנו ממשיכים להתקדם בזחילה:

ואף שכשמתחיל להסתכל באותו הדבר הטוב, הוא רואה שהוא גם כן מלא פצעים ואין בו מתום, היינו שרואה שגם המצווה והדבר שבקדושה שזכה לעשות הוא גם כן מלא פניות ומחשבות זרות ופגמים הרבה, עם כל זה איך אפשר שלא יהיה באותה המצווה והדבר שבקדושה איזה מעט טוב?

בתיאור כבשת הרש, דבר טוב אחד מסכן שגם הוא מלא פצעים ופניות ומחשבות זרות, מביא ר' נחמן את תמונת המצב לידי אבטורד. הרי אנחנו מדברים על "מעט טוב", ואיך אפשר להכניס כמעט הזה "פגמים הרבה"? ממש מעט המחזיק את המרובה...

האבטורד הזה לא צריך להתמיה אותנו. זוהי צורת המחשבה שלנו. יש מישהו שיושב אצלנו במרכז הבקרה ומשבש את שיקול הדעת, וכך נמצא שכל מה שיש לי הוא רק איזה "מעט טוב", וכשאני בא לעיין בו אני מוצא שגם הוא מלא בהרים וגבעות של בעיות שונות ומשונות.

באופן כזה, כמו ידענו, אנחנו משמידים בתכליתיות אכזרית כל חלקה טובה שבמקרה או שלא במקרה נפלה בחלקנו. אמש עמדתי ב"כל נדרי" בלב נכון ומייחל, למחרת אני מלקה את עצמי על כל מחשבה תועה שנכנסה שם, בין הרהור תשובה אחד לחברו. לפני כמה דקות בירכתי ברכת המזון, במחשבה שנייה אולי כבר היה עדיף פשוט לא לברך. בכלל, עם איך שהמצוות שלי נראות, מי כבר צריך עבירות?

זה בדיוק מה שיצר הרע רוצה. הכישלון לא מעניין אותו, הוא רק אמצעי. היעד שלו הוא "הרגע שאחריו", שבו רוחו גדלים בטור מעריכי.

לכן, בכל השורות שקראנו עד כאן, ר' נחמן נותן ליצר הרע לדבר. הוא קובע את הכללים, הוא כבר ניצח, אבל בכל זאת - גם הוא יודע שעוד נשארה לו קצת עבודה, כי "עם כל זה, איך אפשר שלא יהיה באותה המצווה והדבר שבקדושה איזה מעט טוב?"

נקודה טובה - המהפך

כאן אנו מגיעים אל לב העניין, שבו נחשפת גאונותו הפסיכולוגית של ר' נחמן באחת מהברקותיו הגדולות ביותר:

כי על כל פנים, איך שהוא, על כל פנים היה איזה נקודה טובה בהמצווה והדבר טוב שעשה, כי צריך האדם לחפש ולבקש למצוא בעצמו איזה מעט טוב כדי להחיות את עצמו ולבוא לידי שמחה כנ"ל.

זה פלא. נקודה היא כל-כך מעט, על-פי הגדרתה הגיאומטרית היא בכלל שום דבר; היא מציינת מקום במרחב אך נעדרת ממד – אורך, רוחב וגובה. מה יש בנקודה הזו שיכול לבשר את תחילתה של חיות חדשה העתידה להביא לידי שמחה?

משל למה הדבר דומה? לחתן וכלה. ישנו מהפך של ממש באופן שבו הם מתבוננים זה על זה לפני ואחרי החתונה. לפני החתונה בן הזוג נהנה מ'חזקת חפות' אוטומטית. כולו חן וחסד ואין בו רע כלל. נסה לגרום לכלה, שבוע או שבועיים לפני הנישואין, להבחין בחיסרון כלשהו אצל החתן – ותעלה חרס בידך. כל מום יתפרש לטובה, כל חיסרון יהיה לברכה. אם הוא קנאי – אז הוא דואג לך, אם הוא אדיש – הוא נותן לך מקום. אחרי החתונה זה עולם אחר, כל מי שעוסק בשלום-בית יודע שהדברים הכי טובים מתפרשים לפעמים כשליליים ומניפולטיביים. כיצד ניתן לרפא בסביבה עוינת כל כך?

ר' נחמן מראה לנו את הדרך. הוא מתעקש לכבוש מידינו של היצר-הרע – או מוטב: לקבל בהסכמה – נקודה אחת בלבד, רק את השארית העלוכה שנשארת אחרי שמקזזים את כל הפניות והפגמים, ומאותה נקודה הוא בונה עולם חדש. כי הנקודה הזו היא כל מה שנשאר לנו מעצמנו, וכשאנו מתבוננים בה אנחנו חוזרים להסתכל על הדברים מן העמדה הנכונה – העמדה שלנו.

כאשר אדם מגדיר את עצמו כמחשבותיו כתבוסתן, הרי זה משום שהוא מסתכל על מצבו לא מן העמדה שהוא אחראי עליה אלא מן העמדה שהיצר-הרע מבקש להעמידו בה. כך, ככל שירבה לו מצוות ומעשים טובים יהיו הללו חסרי כל משקל, אוויר ממש, וזאת לעומת כל עבירה בודדת הנדמית בעיניו בעלת ממשות וכבדה עד מאוד.

אולם ברגע שבו עולה בידו להתבונן ולו בנקודה אחת בלבד, חסרת נפש ומשקל, דרך עיניו שלו – כמי שאחראי על ההצלחה וההתקדמות למרות כל הכישלונות, ולא על פירוק החבילה למרות כל היתרונות – משתנה כיוון הזרימה. במקום עצבות מדכאת ומקפיאה הזורמת אל הלב ומזהמת אותו בעצלות ורפיון ידיים, מתעשת הלב בפרפור אחד בלבד הזורק דם חדש בעורקים ומקים את האדם על רגליו.

בין דין להזדהות

ועדיין, האם אין אנו תולים תקווה מוגזמת באותה "נקודה טובה" שלנו? האם אין אדם יכול לבוא לידי ייאוש מעצם ההבחנה ביחסי הכוחות שבינה ובין הררי הפגמים הסובבים אותה,

נקודה טובה: עיני בחורנו של רבי נחמן | 169

שגם ר' נחמן אינו מקל בהם ראש? האם אין אנו חוזרים כאן לשמחה שהיא מעין "מילי דשטותא", כשמבקשים מאדם לשמוח למרות ואף-על-פי, לרקוד עד שגם הלב ייסחף, ולא מגיעים לאותה שמחה פנימית שהובטחה – זו שבאה מתוך מה שאדם מחייה את עצמו ממשי?

השאלה מחריפה לאור המשך דבריו של ר' נחמן:

ועל ידי זה שמחפש ומוצא בעצמו עדיין מעט טוב, על ידי זה הוא יוצא באמת מכף הובה לכף זכות ויוכל לשוב בתשובה.

ר' נחמן עושה שימוש במונחים הלקוחים מעולם הדין, וכפתח דבריו בתורה זו: "דע, כי צריך לדון את כל אדם לכף זכות". הדברים הם דברי המשנה⁵, "והווי דן את כל האדם לכף זכות", ואף עליהם יש לשאול: איזה דין הוא שתוצאותיו ידועות מראש? אם כף החובה מלאה וכף הזכות ריקה, כיצד נוכל לעשות שקר בנפשנו ולהכריע את משפטו של הזולת או את משפטנו שלנו לכף זכות? ויתרה מזו – אם כבר בכף זכות אנו, מדוע עלינו לשוב בתשובה?

אבל בתחילת התורה אומר ר' נחמן ביטוי ניוחד:

אפילו מי שהוא רשע גמור צריך לחפש ולמצוא בו איזה מעט טוב, שכאותו המעט אינו רשע, ועל ידי שמוצא בו מעט טוב ודן אותו לכף זכות, על ידי זה מעלה אותו באמת לכף זכות ויוכל להשיבו בתשובה.

הדין שאליו קורא אותנו ר' נחמן אינו הכרעת משפט – זכאי או חייב – אלא דיון, להיכן שייך אותו אדם שלפנינו או להיכן שייכים אנו עצמנו. שתי כפות יש במאזניים, ולדאבון הלב כף החובה נוגעת בארץ וכף הזכות נוסקת כלפי שמים. מצב העניינים אינו דורש בירור, הוא גלוי לכול. השאלה העומדת לפנינו היא היכן אנו עצמנו עומדים, האם בכף החובה או בכף הזכות. ר' נחמן אינו מבקש מאתנו להטות את כף הזכות כלפי מטה, אלא רק להעלות את עצמנו עד שנימצא עומדים בתוכה. שם מקומנו, עם אותן זכויות מועטות, עם אותה נקודה טובה. לכן – "מעלה אותו באמת לכף זכות".

בעוד היצר הרע מתעקש להסיח את דעתנו בעזרת השאלה "מה היו מעשינו", מעמיד אותנו ר' נחמן מול השאלה "מי אנחנו". ובאמת, מי אנחנו? מבקשי הטוב, הקודש והטהור או הומדי הרע והטומאה?

כל אחד יכול לעשות ניסוי פשוט. נניח שמטה קסמים בידינו, ואנו יכולים לעשות ככל העולה על רוחנו. יחד עם הכוה באה האחריות, והגיעה העת לברר את ההתלבטות הקורעת

אותנו תמיד בין טוב לרע, בין התגברות לפיללה, בין זכות לחובה. עלינו לבחור אחת משתיים: או שהקושי ייעלם ומעתה והלאה נהיה אריות בקדושה, בדבקות, בשמחה ובטהרה: או שהלכטים המייסרים יתפוגגו ומעתה והלאה נחיה בשרירות לבנו מבלי לחוש כל אשמה בעניין. היכן אנחנו עומדים? עם מה אנו מזדהים?

אם אך נדע למצוא נקודה טובה, בודדה וקטנה, יזכרע הספק וינוס מלבנו. ר' נחמן ביקש מאתנו למצוא נקודה אחת בלבד, וגם בה הצביע על פגמים רבים, וגם ממנה דרש לקצץ חלק ועוד חלק עד שנשתיירה נקודה קטנה עוד יותר, והכול מפני שהנקודה צריכה להיות טהורה וזכה. כל כך למה?

מפני שכאשר אדם מוצא בתוכו נקודה שכבר סרו ממנה כל הסיגים, כל הפניות, כל מה שיש בו איזו נטייה לרע, איזה פקפוק או טענה, וכעת נותר בה רק הטוב הזך והטהור – נפשו יוצאת אליה. אין כאן אפילו בחירה. מכאן גם השמחה, כי אין שמחה כהתרת הספקות. אני יודע מי אני, נפשי יוצאת אל הטוב ודוחה את הרע בשתי ידיים. עכשיו צריך לשוב בתשובה. כי מתגלה שאני טוב. כעת זה כדאי. אני טוב שיש לו עוד הרבה מה לעשות ולתקן, אבל החלק הקשה כבר מאחורי – בירדתי לעצמי מי אני והיכן אני עומד. מקומי בכף זכות, יחד עם הזכויות, מעטות ככל שיהיו. זה מי שאני, ואילו את כל הפגמים והרע אני שונא. הם אינם אני. כעת נשאל: מי הוא זה שאוהב את הטוב ושונא את הרע? את התשובה נלחש בסוד, מבלי שישמע זה שהקטרוג הוא אומנותו – לאדם כזה קוראים **צדיק**.

אם העצבות היא סימן היכר של היצר הרע, הרי השמחה של ההזדהות עם הנקודה הטובה היא טביעת האצבע של היצר הטוב ושורש כל עבודת ה'. בכוחה של העצבות עבירה גוררת עבירה, ובכוחה של השמחה מצווה גוררת מצווה.⁶

אין כאן רק שמחה על כך שטוב לי בחיים, כעובד ה', אלא גם שמחה עמוקה הרבה יותר של גאולת האישיות מהשיעבוד הפנימי, של יציאת העצמיות ממוות לחיים. גם אם המציאות החיצונית נראית עדיין אותו הדבר, הרי כבר הקדמנו ואמרנו שהשמחה איננה תלויה בתנאים החיצוניים. היא תלויה בהזדהות, ב"שמח בחלקו", ואין מי ששמח בחלקו יותר מאדם שלמד זה עתה את תורה דפ"ב וזכה להבין באמת היכן היא אותה נקודה טובה שהיא חלקו באמת ובתמים.

וזהו רבנו ז"ל מאוד לילך עם התורה הזאת, כי הוא יסוד גדול לכל מי שרוצה להתקרב להשם יתברך, ולבל יאבד עולמו לגמרי חס ושלום.

6. ראה אמוה ד' ב.

אלפרד אדלר – התאוריה

התאוריה של אדלר היא אנושית, הומנית וחיונית בבסיסה.

עקרונותיו של אדלר מבוססים על כבוד האדם, קבלת ייחודיות כל אדם, אנושיות וחוסר שיפוטיות.

התפיסה של אדלר אומרת כי אין אדם מושלם וכי הטעויות שלנו הן חלק לגיטימי מהדרך שאנו עוברים.

תפיסת העולם של אדלר אופטימית ומאמינה ביכולת בחירה ושינוי התנהגות וחשיבה,

ביכולת התפתחות וצמיחה של בני אדם, בניגוד להפיכה של האדם לקורבן נסיבות חיון.

בטיפול בגישת אדלר, ההתמקדות תהיה בעתיד ובמטרות של האדם ולא בסיבות לקושי שלו ובעבר הבלתי ניתן לשינוי.

עידוד ילדים על פי אדלר

על פי אדלר תחושת השייכות היא מרכזית ביותר ומניע מרכזי של בני האדם, עידוד ילדים הוא בסיס תחושת השייכות שלהם ולכן כל כך משמעותי לבריאות הנפשית ולהתפתחות של הילד.

העידוד מחזק את הדימוי העצמי של הילד ומניע אותו להמשיך בהתנהגות חיובית.

בקבוצות ההורים של אדלר נושא מרכזי הוא רכישת מיומנויות העידוד.

לא יתנה עם אחרת, ופרטי חיותו של עמלק
לא תפאצו עם
ותלכו נאמלים" (משנתינו י"ח)

והיא "דרך הקודש" אינה חובבת לא בניעה אלאית ולא בריחה נצחית
ואף לא מלחמה נוסח ניששה... או איין ואנר.

לא "עמיד מול" צרכה להיות אלא "הלכה עם", בהתגשה של
רביקות והתמנות להורה אחת עם החיות האולקיות, הוונת והונת מן
הים החרה: ומבטחה עין רואה ואוזן שומעת, והלב חולם ושואף מהחקים.

"המתפלל והתמיד לסול דרך התפילה

מפועלות ומבודדת. כל תפקודה אינה תשע קונו

ברוב פיה על מלאה

כי אם לקצץ עזרי

קצוהו בו מבו

קצוהו בפיא פצי תדאג

כי קלאה עמי" (אנניג, "שנתינו")

מעומק חריות האמנה באל חי הנמלה לי בפראוס, צומחה חריות
ההודרות, חריות קודשת של החיות.

"תלמש לי סוד חמנה בקה"

חיים לי ש. קח נא קחי"

"עם אנני השדר ברידך

וחתי תשוח תשעלמה קחי"

"על ראש חמרים

לאחת חיינו עם תחיותה הנודלות
עם צרימת תפשים..."

(חתי, "אנניג")

חייבת לצעני: פסקי ארבע נשתדו לי לחשובה אחת עם שירה של חתי,
ואורי בני ריבנתו היה לי ל"מנא דמטייע" לרב זצ"ל.

כן: גם אני יודע יודע "לירבדלי", בשעורך, ואפילו בהברה אשכנזית
מגמת, פרי יודשת דורות גודי-גודים, חוצי-מחיצות, בשראי וכשעורך.

אחה רלית אחר דמני מין (שאיז מקום פניו מן)
אחה ראהו לי בחושך ובאור, ביום ובלילה,
אחה דמנן שרית נורא — בחשיכה מאוהד...
"... אורד על כי נוראות נפליהו
נמלאים מלשין תפשי יודע מאי"

בשיר ליל-ההגלות זה יודעת הנפש אחרת, גם שעה ש"שפלאה דעת
ממני". יואף על גב דלית מחשבה תפסא בך בלל, באובחא וילבא
מידע יודע" (אף-על-פי שאן מחשבה תפסת לברך כלל, בהבנת הלב
ניתן לדעת אחרת) והקול דופק ודופק שורשי לב.

אין ראור בשם "ממד הנפלים": ספר שכתוב יפה לעורר בלבלי דעת
והרהורים של שטות בגיל הנעורים (..ואז הן דוקא המודות...), שם
בקטע אחר, שחוננו זכור לי במעומעום, עומד "המבור" לברך מול הר
ברכט ענק בבל סערה.

"נמושות", מחרתה הנבנה, "שחודים מן הסלע ורואים בו אל שיש
לכרות ברכ בנינו, מעורר אוללים קדמונים השומרים לאותו סגנו
ושל בני אדם הבודחים מפני איתנים, אל מפתל שמים וקוסם, אל תחום
של נרות, זה עולמה של נבנות עולם בו דת בודת...
ואולי אני עומד מול סלע-עולם ואומר: חזק אני ממך, סלע חומר
בד חוצה אחת בידך, תמה אנו בחיים, אני האדם הנפלא, תמה אהלים
בסלע-עולם והמה ליסוסים..."

כבר אז, "בימי הנעורתי", ששה שקראתי שורות אלה, חשתי מרחוק
בצליל היוף הצדים הנלווה להם, כביכול עומד לי ליד מפתח מול
מזכר וסלע-מגור, מנענע בידיו לברש חושבה חושף על לב באגרותם
קמוצים וצוק "אני גיבור".

אבל עתה, כאן בסמינר, במערה מול הים האדום, הבנתי יותר, הבנתי,
כי יש דרך אחרת לנמר ומחלך אחר לחלוטין למעידתו של האדם מול
העולם:

"קומה עם מקסיל נודד — נודד מקסיל ישרא קה
לא נקשרו עסמי, ורחק כמו מלך נודד
(אנניגים לא תעו)

הסרונם במדת ההתמסרות למלחמה, כיון שמחשבותיהם שקועות בבית כרם ואשה, והסר להם מסירות נפש למלחמה, ואילו הירא ורך הלבב חסרה לו האמונה בנצחון מחמת העבירות שבידו, וע"כ אינם ראוים למלחמה.

שהש"ת הוא עם איש יהודי העומד בקשרי מלחמה, הגרוע ביותר הוא כאשר רפו ידיו של יהודי ואינו עומד בקשרי מלחמה, אך כאשר איש יהודי עומד במלחמה, או ה' איש מלחמה, בכל המצבים ה' עמו.

ב.

אמנם לכאורה הקושיא גדולה, הרי כל איש יודע נגיעי לבבו והאיך לא יתירא מעבירות שבידו. ובמיוחד ע"פ מאמר התורת אבות הנו', שהסוס ורכב המה כוחות הסט"א, שהם עם רב ממך שיצאו ממך רח"ל, שנבראו מהפגמים שלך, וע"ז אומרת התוה"ק לא תירא מהם, מדוע באמת לא יירא מהם בראתו את כל הפגמים שלו. וכן צ"ב בעצם הדבר שאמרה התוה"ק שהירא מעבירות שבידו ילך וישב לביתו, וכי מי ילך למלחמה זה שאינו ירא מעבירה, שאינו ירא מהש"ת ח"ו, הרי מתנה ישראל היה טהור וכל אנשיו קדושים וטהורים, וכי הם לא יתיראו. וכן צ"ב דברי חז"ל הנו' עה"פ ונגש הכהן וגו' שמע ישראל אתם קרבים היום אל המלחמה, שמרומי בזה שבוכות שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד תושעו מאויביכם, מהו הענין הסגולי המיוחד של שמע ישראל שבוכותו תושעו.

אכן הבי' בזה דיש יראה שהיא מעולם הבנין ויש יראה שהיא מעולם החודבן, וכדאיתא בתורת אבות פרי' תצוה עה"פ שמן זית זך כתית למאור, שאמרו חז"ל כתית למאור ולא כתית למנחות. על יהודי לכתות את עצמו, להכיר את מצבו ולשכר לבבו על כך, אך בתנאי שיהא למאור, היינו שמהכתיתה יבא ההאיר, שיתנער ממצבו ויקח את עצמו להיות לבריה חדשה, ולא כתית למנחות, פי' שמתוך הכתיתה ושברון לבו יתדל להאמין בכחותיו וישקע ברפיון ידים. והיינו שיש כתיתה ושברון שהם מעולם הבנין, שמביאו לבנין ולמאור, ואילו כתית למנחות הוא מעולם החורבן, שמפילו כיואש וחורבן. ועל יהודי בעת שעולה בלבו מחשבת חשבון נפשו אם מסוגל הוא להיות לבריה חדשה, הרי כבר ניסה

וענינים אלו שייכים אף במלחמת היצר, שצריכים בה לב' העיקרים האלו, הן ההתמסרות למלחמה, כמאחז"ל (ברכות 30:) אין דברי תורה מתקיימין אלא בני שממית עצמו עליה. וכמו בדברי תורה כן בכל עניני עבודה, אין האדם יכול להגיע לנצחון כלשהו רק כאשר מקיים כדברי הרמב"ם שישים נפשו בכפו ולא יתשוב לא באשתו ולא בבניו וימחה זכרונו מלבו, שזהו התנאי לנצחון במלחמה. וכמ"כ העיקר השני האמונה בנצחון שייך ג"כ בעבודת ה' ובמלחמת היצר, שיהודי מחויב להאמין שודאי יצח במלחמתו. וגם במלחמת היצר שייך האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישב לביתו וכו', שאם מעייניו שקועים בענינים אחרים ואינם נתונים למלחמה, חסר לו רוח הלחימה וההתמסרות אליה ונתון הוא ברפיון ידים. וכמ"כ הירא מעבירות שבידו, שחושב בלבבו איך יוכל לנצח ולכבוש את יצרו, אחר שכבר קבל על עצמו הרבה פעמים ולא עמד בזה, וחושש שאינו אדם המסוגל לקיים החלטות, ומתוך כך שאין לו האמונה בנצחוני אין לו את הכח לצאת למלחמת נצחון.

ומה"ש קוראים פרשיות אלו בחדש אלול, שבהם מפורשים כל עניני כי תצא למלחמה, משום שחודש אלול הוא הזמן של כי תצא למלחמה על אויבך, שאז התפקיד הוא להתגייס לצבא ה'. וצריך לזה את ב' הענינים הנ"ל, ההתמסרות להשיג הנצחון ובהירות האמונה בנצחון. ואחז"ל בזכות האמונה נגאלו אבותינו ממצרים, היינו שאף שהיו ישראל משוקעים במ"ט שערי טומאה במצרים, עדיין היתה להם האמונה בנצחון, האמונה שהם עתידים להגאל, ואם ח"ו לא היתה להם האמונה הוואת לא היו יכולים לצאת משם. וזהו כח האמונה של יהודי כי ה' אלקיך עמך המעלך מארמ"צ, שאין בכלל מצב שאי אפשר להיחלץ ממנו. וכמאמר רבוה"ק וי"ע ה' איש מלחמה,

נתיבות

שופטים

שלום

קכא

הרבה פעמים ולא עלתה בידו, צריך אז הוא לבחון להיכן מובילות מחשבות אלו. אם מתוך כך הוא לוקח את עצמו ונעשה כבריה חדשה אתה הוא שאלו מחשבות מעולם הבנין, אבל אם מתוך כך הוא מחליט שכבר אין לו מה לעשות יותר, ידע שזהו עיקר עצת היצר הזומם להפילו לחורבן שאין לו תקנה.

ובמיוחד הדברים אמורים כלפי ארבעים הימים המיוחדים לתשובה, שהיעוד של תשובה הוא שיהודי ישנה את כל מציאותו, ויעמיד את כל המהות והמציאות שלו בדרגה יותר גבוהה. יש תשובה על חטאים, אבל יש תשובה על כל מהלך חייו של אדם, שהיא היא באופן ירוד ועליו לבנות כל מהותו מחדש, ואז נעמדים כנגדו כל כוחות הס"א, והיצה"ר מעמיד למולו סוס ורכב עם רב מנח כדי לעצור אותו ולקצץ את כנפי רוחו שלא יוכל להתרומם קצת משפלותו. והיראה הזאת היא ראה פסולה, שאינה נובעת מיראת ה' שהיא יראת ה' שהורה עומדת לעד. וע"י היראה הפסולה מונע אותו היצה"ר בדרכו מלהגיע אל התכלית.

וענין זה של יראה פסולה מצינו במד"כ באדם הראשון (בראשית ג), והיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבוששו, וישמעו את קול ה"א מתהלך בגן לרוח היום ויתחבא האדם ואשתו מפני ה"א. ויקרא ה"א אל האדם ויאמר לו איכה, ויאמר את קולך שמעתי בגן ואירא כי עירום אנכי ואחבא. ויאמר מי הגיד לך כי עירום אתה המן העץ אשר צויתך לבלתי אכול ממנו אכלה. פי' וישמעו את קול ה"א מתהלך בגן לרוח היום, היום מרומנו לראש השנה, שזה היה ביום ראש-השנה הראשון של הבריאה, ויקרא ה"א אל האדם ויאמר לו איכה, היכן אתה, לאיזה שפל המצב ירדת שכאשר אתה שומע את קול ה"א מתהלך בגן לרוח היום הינך בורח ומתחבא, הרי קול ה' אלקים המדבר אל יהודי בראש השנה הוא שובו בנים שובכים, שובו בחורה אל השי"ת, ואילו אתה כאשר שמעת זאת התחבאת וברתת. וע"י ענה אדם הראשון אמנם את קולך שמעתי אך ואירא כי עירום אנכי ואחבא, ראיתי

איך הגני עירום ואיך אוכל לשוב. ויאמר מי הגיד לך כי עירום אתה, מהיכן נובעת המחשבה הזאת שעירום אתה. יש אשר היצר הטוב בא אל יהודי בראש השנה ואומר לו הרי עירום אתה ועליך לקחת עצמך מעתה לשוב, שבעת הווי אתם נצבים היום כולכם לפני ה'א ובאפשרותך לחזור ולהתקרב אל השי"ת. והיינו שמהשבות אלו המה מעולם הבנין המעוררות אותו לחזור להיות דבוק בשי"ת. ומאידך יש שבטענה זו כי עירום אתה בא היצה"ר אל יהודי במים הקדושים, שאומר לו הנך ערום לגמרי וכבר התנתקת לגמרי מהשורש, ואין לך שום דרך לחזור ולשוב להשי"ת. וזהו פי' מי הגיד לך כי עירום אתה, מצד מי הגיע אליך זאת, שאם היה זה נובע מצד הקדושה הרי אצל יהודי הוא כבחי' מפחדך אני בורח אליך, והרי"ו מקרבו להשי"ת, ואם אתה נתבאת סימן שמן העץ אשר צויתך לבלתי אכול ממנו אכלת, שמתמת פגם עץ הדעת בא אליך היצה"ר שעירום

אתה. ומרן הס"ק מסלונים זי"ע אמר שכאשר היצה"ר מפתה אדם לעבירה אינו מתכוון לעצם העבירה אלא ליאוש שלאחריה, שהוא נופל ברוחו לאחר העבירה, וזו עיקר המטרה של היצה"ר. וע"ז אמרה תורה לא

תירא מהם, שאמנם כודאי צריך יהודי להתירא מעבירות שבידו, אבל הוא צריך לבחון לאן מובילה אותו היראה הזאת, שאם המורא מביאו לכך שלא יבא למלחמות סימן שזו עצת היצר, ואין זה מורא אלא יאוש שהוא יותר גרוע מכל העבירות. וכנגד זה נאמר כי ה' אלקיך עמך המעלך מארץ מצרים שבמצרים היו משוקעים במ"ט שערי טומאה והקב"ה הוציאם משם. וכדאיתא בחו"ל (שהש"ר ב) שכאשר בא משה רבינו לבשר לישראל שעומדים הם להגאל, אמרו לו היאך אנו נגאלין והלא כל ארץ מצרים מלאה בגילולי ע"ז שלנו, אמר להם משה כיון שחפץ הקב"ה לגאלכם אינו מביט בטינופי ע"ז שלכם. אצל יהודי אין מציאות שהוא אבוד, וזה מיסודות האמונה הראשונים של יהודי, האמונה ביציאת מצרים, שאו הראה הקב"ה שממ"ט שערי טומאה נתעלו ישראל למדרגות העליונות ביותר של קבלת התורה. וע"ז יהודי מאמין כי ה"א עמך המעלך מארץ מצרים והריהו מבטל את היראה הפסולה ואינו נבהל מריבוי

ארבעים, שאז הזמן להתבונן במצבו ורואה את העבירות שבידו. אך גם בזה הכלל לא תירא מהם ואל ירך לבבכם, שהיראה תהיה מעולם הבנין ולא מעולם החורבן, ודווקא מתוך כך שהוא ירא ורך לבב מעבירות שבידו יוצא למלחמה כנגד האויב.

ג.

והנה פרשת כי תצא למלחמה על אויבך וראית סוס ורכב איירי גם במלחמת מצוה, ואילו הפרשה של כי תצא למלחמה על אויבך וראית בשביה וגו', אחו"ל שבמלחמת הרשות הכתוב מדבר, כי במלחמת מצוה נאמר לא תחיה כל נשמה. וי"ל ע"ד העבודה ענין ב' המלחמות, שהפרשה הראשונה היא כנגד פקודא קדמאה דא יראת ה', שזהו הדבר הראשון כאשר תצא למלחמה על אויבך במלחמת מצוה, היינו בדברים אסורים, שבהם העיקר הוא יראת ה' דאית דין ואית דין, לעורר מדת היראה ביראת העונש. ובמדת היראה היסוד הראשון הוא כאמור שלא תהיה יראה פסולה, יראה שמקורה מכותת הסט"א, ולכן נאמר בה לא תירא מהם ואל ירך לבבכם וכו'. וכאשר יהודי מתקן ועוקר את היראה הפסולה או מסוגל הוא לנטוע בקרבו יראת שמים טהורה כנגד דברים אסורים, שיע"ז בכחו לנצח במלחמת מצוה. והפרשה השניה של יפת תואר איירי בפקודא תנינא דא אהבת ה', שכדי להגיע לאהבת ה' עליו לראות ראשית כל שלא תהיה בו אהבת פסולה, וזה פי' מלחמת הרשות, היינו בעניני היתר, קדש עצמך במותר. דכל זמן שיש בו אהבה פסולה אין אהבת ה' יכולה לשכון בו, רק כאשר עוקר את האהבה הפסולה מסוגל להגיע לאהבת ה'. וזהו פי' במלחמת הרשות הכתוב מדבר, שכנגד זה כל ענין הנסיון של יפ"ת שהתירה התורה, והתורה מלמדת אותנו את היסוד הראשון של תשובה ועבודת ה', שכאשר יהודי נגש למלחמת היצר באופן יסודי, צריך לב' המלחמות, פקודא קדמאה דא יראת ה' ופקודא תנינא דא אהבת ה'.

כחות הסט"א, בכוחו לתקן את הסוס ורכב עם רב ממך.

וזהו פי' ונגש הכהן ודבר אל העם ואמר אליהם שמע ישראל אתם קרבים היום אל המלחמה וגו', בזכות שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, שמרומנו בזה ע"ד שאחו"ל (ו"ה יז): עה"פ ה' ה' ה' קודם שיחטא האדם ה' לאחר שיחטא, עד"ז אחד הוא אלוקינו בין קודם החטא ובין לאחר החטא, תמיד בכל מצב הוא אלקינו, שאני ה' לא שיביתי ותכלית הבריאה היא לכל ידח ממנו נדח, ובכח זה נוצחין במלחמה. עוד מרומנו בזכות שמע ישראל, שענינו מה שיהודי מקבל על עצמו עול מלכות שמים ומכטל א"ע להשי"ת, ואיתא בשם צדיקים שכאשר ישנם דינים על האדם עצתו לבטל א"ע לגמרי להשי"ת כבחי' לך אני וכל אשר לי, שזהו השער לכל דבר שבקדושה, ובכח זה מסוגל יהודי לשוב להיות דבוק בהשי"ת. ולכן בזכות שמע ישראל ה' א' ה' אחד שהיא קבלת עומ"ש והתבטלות גמורה כאין ואפס, נצולים ישראל מכל המצבים של סוס ורכב עם רב ממך.

ועפ"ז י"ל מד"א בספרי עה"פ מי האיש הירא ורך הלבב, זה בן ארבעים, ולכאורה מה המיוחד בן ארבעים שהוא ירא ורך הלבב, (ויש מגיחים מטעם זה בן ששים, שבהגיעו לזקנה הריוו מפחד, אך בילקוט ועוד ספרים מובאת הגירסא בן ארבעים). וי"ל בזה ע"פ מד"א בבית אברהם (פר' פרה) על מאחו"ל תבא אמו ותקנת צואת בנה, דהנה אימא היא מדת בינה ומרומנו לבן ארבעים לבינה, שזה הזמן לקנת ולטהר הפגמים. עד"מ לאדם שרוצח ורודף אחריו להרגו, שאף אם נפצע אסור לו לעצור ממנוסתו שלא יהרגו הרוצח, ועליו ראשית כל לברוח למקום בטוח היכן שאין סכנת חיים ואז יכול לחבוש פצעו. עד"ז הוא ענין תבא אמו ותקנת צואת בנה, שכל זמן שהאדם לא הגיע לגיל ארבעים עליו לברוח מהיצה"ר שלא יחטא עוד, ולא יעצור לתקן הפגמים, ורק בהיותו בן ארבעים שכבר נסתלקו ממנו התאוות הקשות, אז הזמן לתקן את העבר. וזהו פי' דברי הספרי שהירא ורך הלבב הוא בן

נתיבות

שופטים

שלום

קב

וזהו ההקדמה לימים הנוראים, לא תירא מהם ואל ירך לבבכם, שיהודי יתקן את היראת שמים שלו שלא תהיה יראה פסולה, אלא יראת ה' טהורה. וכן האהבה תהיה אהבה כשרה וטהורה. שיאמין כי ה"א עמך המעלך מארמ"צ, ובוכות שמע ישראל ישמרוהו הקב"ה מכל היסורים והצרות ויזכה ליראה מעולם התיקון.

ואיתא בתורת אבות מהרה"ק ר' יחיאל ממוש זצ"ל שאמר בשם מרן הס"ק מלכו"בין ז"ע, שהלכה פסוקה היא שאלול הוא התחלת השנה. ויש בזה כמה פירושים, וי"ל ע"פ דאיתא שם עוד המעשה ממרן

הס"ק מלכו"בין ז"ע שפ"א כימי אלול היה בדרך ועמד באכסניא, ושמע איך שהערלים מדברים ביניהם, ואמר אחד לחבירו שמי שאינו עמל כראוי בחדש זה לא יהיה לו מה לאכול כל השנה, כי אלול הוא חדש האסוף בו מכניסים הביתה את תבואת כל השנה. וקרא הס"ק לאנשיו ואמר להם שישמעו מה שאומר. והיינו שאין אלול רק סוף השנה לתקן העבר, אלא הרי הוא תחלת בנין השנה המתחדשת, שלפי כל ההחלטות של יהודי ועמלו לקראת בנין השנה החדשה כך נבנית השנה החדשה, ואם אין עמלים בחדש הזה אין ממה לחיות כל השנה.

לא תירא מהם

כי תצא למלחמה על אויביך וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם כי ה' אלקיך עמך המעלך מארץ מצרים. והיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן ודבר אל העם ואמר אליהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם, כי ה' אלקיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם. יש לבאר מש"נ לא תירא מהם ואל ירך לבבכם, הרי אפילו אצל יעקב אבינו כתיב ויירא יעקב מאד ויצר לו ואחז"ל (ברכות ד.) שמה יגרום החטא, ועל סמך מה לא יתיראו ישראל בצאתם למלחמה. עוד צ"ב שינוי הלשון בפסוקים אלו, שבתחילה פתח בלשון יחיד, כי תצא למלחמה על אויביך וראית סוס ורכב וגו', ובהמשך נאמר בלשון רבים, והיה כקרבכם אל המלחמה וגו' שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם.

וסברת הרמב"ם שזו אזהרה מבאר באריכות על יסוד המובא בעוד ספה"ק, שפסוקים אלו מדברים על ב' עניני מלחמות, וכמשמעות הפסוקים שבתחילה נאמר כי תצא למלחמה על אויביך וגו', ואח"כ נאמר שוב והיה כקרבכם אל המלחמה וגו'

ובספה"ק תולדות יעקב יוסף מביא מש"כ הרמב"ם בענינו (פ"ז מהל' מלכים הט"ו), ומאחר שייכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וכו', וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד, ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא

מבוא

אחת השאלות הנוקבות ביותר שעמדה אדם להישאל בעולם האמת, היא השאלה: "עסקת בתורה?"

למען האמת, נכון יהיה לומר שאנו שואלים זאת את עצמנו מדי פעם. אלא שתשובות שונות ומגוונות משיבים אנו למצפון המציק.

אם נבחן את התשובות שאנו משיבים לעצמנו, נמצא כי ניתן לסווגם לשלושה סוגים:

א. אנו עוסקים בתורה פחות ממה שצריך ומכפי שאנו יכולים, עקב טרדות של פרנסה, אחריות מעיקה ואמביציות אישיות בתחומים שונים.

ב. אי עיסוק בתורה כדבעי – עקב קשיי החיים וצרות המתרגשות וכאות ח"ו.

ג. הזנחת הלימוד עקב פיתויים שהזמן והמקום גורמן.

יצוין מיד, תשובות אלו אין בכוחן להיות תשובה המניחה את הדעת לשאלה המהדהדת: "עסקת בתורה?" – לפחות לא במישור ההכרתי המתגלה ברגעי אמת. בתוך תוכנו חשים אנו כי משהו בסדרי העדיפויות טעון שיפור. אך עצם קיומו של אחד מהתרוצים דלעיל, מעניק במידת מה כח להתגבר על מוסר הכליות, ומאפשר לחזור לשיגרת חיי היום יום.

אף חז"ל בבואם לסכל השפעתם המרגיעה של התירוצים הנ"ל, אין הם פונים אל המישור השיכלי והרציונלי של הדברים. במישור זה יודעים אנו ממילא כי התרוץ אינו משכנע וכי יש מקום לשינויים. חז"ל מנפצים התרוצים ע"י אמצעי המחשה אשר מטבע הדברים – תחום השפעתם הוא במישור הרגשי. חז"ל מציגים בפנינו דמויות הוד ידועות אשר יכולת ההתמודדות שלהן עם קשיים, מהווה אות ודוגמא לנו להתגבר על מכשולים. עצם הידיעה כי יש אפשרות לעסוק בתורה למרות הכל, כפי שעשו דמויות מופלאות שכאלה מציתה בנו שאיפה טבעית להזדמות להם, ורצון ללכת בדרכם. כנגד התרוץ הראשון לאי עיסוק בתורה בגין בעיות פרנסה, אחריות כבדה, ואמביציות אישיות שונות – ובלשון חז"ל: "עשיר הייתי", מציגים לנו חז"ל את אישיותו המופלאה של ר' אליעזר בן עזריה. התלמוד מפליג בתאור

מאמרי אברהם

הפנינה העצומה השלישית והזמן הפנוי. בכל המצבים יוסף נשאר כפי שהיה בבית יעקב. החינוך בבית אבא ניכר בו בכל אשר פנה. יוסף הוא הגלגלומת היכולת להתמודד עם פיתויים, והיכולת לשמור על איכות תרבותית ומסרית אף במקום ובחברה בעלי גישה ערכית ומושגת שונה לחלוטין, חברה מתרבות המציעה שפע של אפשרויות ומקדשת את ערך התנתנות.

שלושת האישים הללו – מגלמים לימוד תורה בכל מצב, במסירות נפש. מדמויות אלו לזדים אנו כי עלינו להתמודד עם המציאות, ולא להסתך במערבולותיה, יכולת אישית גבוהה זו שהתפנה ע"י הדמויות דלעיל הוא כבודת מורשת הזרבה המנוחלת לנו חז"ל, הם מעוררים בנו יצר חזקת עו – לזלם אף בנו אותה מידה של התעקשות להתמודד עם קשיי החיים. מתוך רצון לעצב מציאות ולא להיבלע בה, הוועם היא לנו זו המורה חד משמעית לא לראות סחורה מוכרתה כעשור וכשאיפת אישיות שונת לחיוב חרבה מתפטר לעסקי בחורה, חייב אדם אף במצבי עוני קשיים ללמוד חרבה ולהיות בכוונת לא פוסק סומיה מג'ריסא, אדם ששינוי תרבות חברה ניתקו מסגרות והחיים מהתנבים, לא יוכלו לשנותו.

אלא, שלאחר שופחתמו טענותיו ההיגשיות והתעוררה בנו כמיהה עזה ללמוד תורה בכל מצב, מתעורר הקושי שבדבר. קושי זה נוסח במלא עוצמתו, ע"י תלמידי חכם – מרובק, ומשפטן דוגל, השופט מ. זילברג ז"ל במאמרו "אוריינטציה תרבותית".

"ל-י החובר אין קיום משל, ואי אפשר לחיות על גשרה המוינה אינה עצם אלא החלך, החלך אשר הונפשותו הפועלת" שבו הן דוקא שתי הקצוות".

זו אם כן דרך שחמק מאין כמותה אשר יש בה התגששות המידת בין קצוות. נשאלת השאלה – לאלה בהם נכנסת עזה – האם יש חרפה מיידימה וסגולה לכל המנה אש היצון וסגירות הנפש האם ניתן להזדוך אדם בדרך קשה זו באופן שלא יכיל הכוחות במאבק המתמיד והמתמיד עם אותם מייסדינו המאיימים לחסות במערבולת איימה מדי הדרך לדישרד ולשלב חיים במציאות קשה ותובענית עם לימוד תורה – ולאורז יזמן אלא שמדמויות הדרך שנצננו פנינו חז"ל ניתן לא רק לקבל את כח הדיון להתמודד, אלא את את הדרך כפי להתמודד. דומה כי דרך זו גלומה באמצעי שסייע ליסוף בדג המשתבר והנסיון. לפי דעת אחת במסכת סוטה דף ל"ז

מאמרי אברהם

עושרו הרב וממדת נפש עסקיו המסופים. עם זאת הצליח ר' אליעזר בן עזריה לשלב תורה וגדולה במקום אחד.

באשר לגוריון השני בכפר טרדות נצרות המתרגמת ובאת ח"ו על אדם, ובלשונו חז"ל: "עניי הייתי" – חרוך מוצק יותר מקודמו, שהרי לא מדובר רק בשאיפות באלה בקשיים כפויים הדאגה כנה לשלום בני הבית אשר אנו מצויים לספק את צרכם:

חרוץ זה נסתר ע"י דמותו של הלל הזקן. הלל הרוויח 2 מטבעות, ואילו דמי הבניה לבית המדרש הגיעו לכדי מחצית ממטבעותיו. עם זאת לא חס הלל על כספו, ונתן לשמש בית המדרש מטבע אחד ומשבע הנותר פירנס את בני ביתו. על כמה רבה מסירות הנפש הגלומה בכך המחיש ר' חיים שמואלוביץ זצ"ל ראש ישיבת מיר, – כדלהלן:

השמש היישוב בפתח בית המדרש גבה מכל כאל הבית מטבע לנפש נמצא כי השתכר מספר מטבעות רב. נעם זאת לא היה מעשירי העיר אלא ריק שמש. הלל השרתב אם כן משכורת ועומה בעשרות מונים אף משל השמש של בית המדרש, ומשכורתו זעורה זו הספיק להפריש מחצות – ללימוד התורה. אכן, בחלל מתגלם שילוב של גדלות בתורה מחד, ושל התמודדות קשה עם טרדות וצרות לאורך כל מצב, וזה אפשרי.

החרוץ השלישי לאי לימוד התורה מנוסה בחז"ל במילים: "יפה היתה וסודר ביצרי", זו טרדה מסוג אחר, אדם נמנע מלעסוק בתורה נקמ פיתויים המדומעים לו ומעסיקים אותו חזיר, ועקב חוסר שליות הנפש הנוכחת מהרצונו להשיגם. חרוץ דרוק זה, הוא אמת פסיכולוגית גדולה. והנה, הדמות המגלמת באישיותה השובה ניצחת לקשיים מסוג זה היא נחמתו של – יוסף הצדיק.

יוסף בא למצרי' וזאת נער בגיל החבתנות. אין הוא עוזה את בית אבא אלא נבגד ע"י אותם בעוהה טרדאמית. יוסף מגיע למקום שרוף יזמן, והוא מרוחק מבגדו מסור ומשמעת – ונתון בתרבות שהנה מזו ממנה בא. על יוסף להשתלב בסביבה חדשה זו, להתאים עצמו אליה, ונתתיים הוא בודד ונלמד, ובנוסף לזאת – מוכשר הוא להפליא ויפה תואר. ניכרת אלו הן מתכוונ מברק להתפתות ולניצול שעת נמשך לחסא. עם כל זאת, יוסף אינו משתנה אף כמלא תביעה. בין בחינתו שרדו בין המצנעות והמפלים והמפתחים של המדינה, וכן בחינתו על שועי ארץ, חסוף לפיתויים שמופן השפע, והמדינה,

נאמרי אברהם

הישיבה הוא הערכה לעם בלמוד, לגויי צפונות מור התעמקות בכרבים, וממור נסיון נכח לרדת לשורשים ומקורם דרך לימוד מנהג וברת סופרו זו. מביאה לחשק עז ללמוד, לרצון להמשיך ולחדש, והיא המפתח מסירות נפש עד כדי צמא ללימוד בכל עת ובכל מצב ובכל תסיבות. הישיבה היא ה"סאין באת", היא המצנפת את האישות, היא המפתחת תודעת עצמות של כל תורה, והיא המציחה את אש התורה.

חלק מן הדברים המתמססים כאן, נכתבו בכתי חרפי מלש. חלקם מנוסחים בלשון שאנה שורה לכל נפש. לכאורה, היו עלי להסתייג או להשמיע חלק מן הדברים שכרבתם בשחר נעורו ושהיו על בראשית בלימוד התורה בעיון ראוי. לכאורה, היה עלי למסח מחדש באופן שונה חלק מן הדברים בעת חוצאתם לאור, ולק משה מידת ההתחשבות בולת המהיבט הדיקן, להוות תמורה יששאי: "סאין באת" – וישיב: מן הישיבה, כי "תנפשות הדרך כמלא הכנות, ולהציג בדיק נמקן כפי שהיא, כלי שינויים ראשים הדרך כמלא הכנות, ולקח מן הראוי לשרטט קצה זו של כדי שחשפני הראשית באופן ברור וכמלא תעוצמה. הקורא עשוי לפצוא בספר זה – דמות דיוקנו ואופן לימודו של כל ישיבה מן השורה – ולכל מהודיעי התורה שבו זו חכלית הספר, החכלית הראשונה.

העובדה והתכלית השניה:

ספר זה הוא אחר והמוצהר לסיב מצד אבי ז"ל, ולסיב מצד אמי ז"ל וזו תסיבה שמצאנו לנכון להציגו לאור.

זכות גדולה נפלה בחלקי להמתין ולהיות במחיצתם הקרובה של שני סבותי ז"ל. שניהם היוו דוגמה חיה ליכולת להתמודד עם מציאות משתנה ולחישאר יהודי עם בעל מסירות נפש לתורה ולקיום מצוות. שניהם שמרו על יחודם ולא השתנו בכוחו זה מפני שהיו בבית אבא וזאת, על אף השוואה הנוראה שניהם שמרו במסירות נפש תוך דבקות עילאית – על קיום המצוות. הקפידו על אר אהלה כמלאה לא שרשים אף בערכות סיבוי בעוני ברע בצד ובמציק בעת מלחמת העולם השנייה. שניהם השתקפו והשתלכו במסגרת העולם החדש שקם לאחר המלחמה – ידם וזאת שמרו על הידומם גם לינכה גלי הדורם השותף של תרבות העצרב על פתיחה ואחרית חיה מהדוריים. אדומב, דיוקא לניכה שינוי זה – למצב של צל ומצוק – לסכנות התלמות בכל

נאמרי אברהם

יוסף כמעט נסחף במערכות/כמעט נכשל – אלא שברגע האמת נראהו ליל: "דמות דיוקנו של אביו בחלון".

מזה אותה דמות דיוקנו מזה המראה שסייע בידו יוסף מלרדת לשאר מצולות החטא

לינסת נראהו דמות אלה שאף לירידותו. דמותו יוסף הביט במראה לא באת" שלי. ואם תימצו לומר – התדמית שלי. כאשר יוסף הביט במראה לא נשקף לנגד עיניו האיש אשר על ביה פוסיפר – האיש הנחמד בעצמו לעיתים הכסריות, אלא האיש שמוצאו מכית יעקב, וכפי שאנו רואים עצמו לעיתים בדמות אדם נושא משרה אשר אלה אנו שואפים, כל נשקפו ליוסף הדמות לה שאף לחידות, תודעות אותה יצר לעצמו – בנבכי וברתו. מכאן למדח אנו כי ייחודות הדעות מהאמת, שאנה מהחום האמביויות האישות המציאות הלכרורה. תדמות של כל מורה – אף אם יישומה רחוק מעט מהמצאות בה אנו שורייים. תדמות של מי שאין זה יאה לו להיסיחם שכן פתחיו הזנו והמקום לא תואמים לאישותו. – זהו האמצעי שימונע מאיתנו נסיונות קשים ויגורו ג"כ המתחמת שונה מצד החברה כלפינו. כך – אף במקום ששעשה פסורים מקובל בעיני החברה שבה אנו מצויים – נבוש אנו לעשותו. נושח כלפי תדמיתנו העצמית שונבותה ברות של ה"סאין באת" ובושה כלפי החברה המביטת עלינו בעיני החוצאת לחכיות שבונינו. זו הסגולה להתמודדות עם המציאות ולאורן ונפן.

לאמור, דמויות ההוד למדים אנו את מסירות הנפש והחובה להתמודד עם כל מצב ולעסוק בחורה. דמות הדיוקן שונה לעצמו יוסף מלמדת על הדרך שיש בה כדי להציל בעת שמגיעים מים עד נפש. דמות הדיוקן היא המצוידת את אש מסירות הנפש והיא הסגולה לכל חכה. באמצעותה ניתן להתמודד עם מציאות לאורך ימים – שהרי אין נמפים בה. וכאמצעותה יש שי סוכרי להגיע למצב שבו נוכל לענות כבוא היום באופן שאינו מכיש על השאלה הנקובה: "שפסות בחורה".

כבואו להציג כפי"א לומר, ספר זה המכיל חידושי תורה כסגרות שונות אשר נחמדו ונמכנו בסגנון הברוד הלימוד הישיבתי, עלי לציון שתי עובדות חשובות:

העובדה הראשונה:

הישיבה היא דמות הדיוקן המלכות אים כל ימי חיי ככל אשר יפת. הלימוד

גוגל

חיים-יונה וויטלס

”יל פרץ

לתוכן הענינים

מי הוא חיים-יונה וויטלס?

שם-דבר?

די להזכיר, שהיה עובר אצל דודקו שליט לפני חתונה.

ואמת?

בימים הנריאוס!

וראוי דיר חיים-יונה וויטלס לאותה ארעטלא, למדן מפואר, הן בגולה והן

בנסתר, ירא-שמים, וירא-חטא על צד האמת!

<http://benyuda.org/perele/kain.htm>

עודנו אברך וכבר היתה ידו נטויה תעניתים, סגופים ועוד... כזקן ורגיל ממש.
ו"עברלי" היה מרצה!...

לא כהל ולא סרק ולא "דקדוק", אלא "עברלי" ממש, "עברלי" בתכלית הפשטות,
הפה מפיך מרגליות; וחתוך-הדבור, שאין למעלה הימנו...

והקול – קול יעקב! קול ממעמקים. ואתה שומע ומרגיש, שזה הקול בוקע
חלונות רקיע, פותח את הצנורות ומתנשא ועולה...

ושאגה לו לחיים-יונה כלביא.

בבית-מדרשו של הזקן, קיימא לן, מתפללים לכל הפחות כד' מאות, כן ירבו.
וכפלים, בלי עינא בישא, בחצר. בזמן הזה אין עוד חצרות כאלה! וספסל ב"בל יראָה
ובל ימצא" – עומדים צפופים. ולא פחות מזה בעזרת-הנשים. וקולו של חיים-יונה
מצלצל בכל אוזן ואוזן.

מילא, לא אלמן ישראל: ישנם חזנים בעלי-שאגה; אבל הלחש שלו – הוא
למעלה מן האומנות וגם למעלה מן השכל!

שפל הקול, עד הדיוטה התחתונה ירד; חיים-יונה מתחטא לפני אביו שבשמים
וקולו כל-כך נמוך, כל-כך רפה, כל-כך רטוב-דמעות, עד שמדומה לך, תינוק חולה
מוטל בעריסה ומתחנן ומתייפח לפני אמו, אלא, לרחמים אני צריך, אלא, אני יכול
לסבול עוד...

והכל שומעים! בבית-המדרש, בחצר, בעזרת-הנשים...

וה"יעלות" שלו? רבנו-של-עולם! ממש אבן מקיר...

וחוץ מזה – אדם של צורה. לבוש הדר, מתעטף הדר – כך היא דרכו של
חיים-יונה. קאפט'ן של משי, רפואי-כסף, ווי-כסף, ואבנט מלייפציג טובב כמה
פעמים... והזקן הלבן יורד וקצותיו מסתככים באבנט, והפאות מסולסלות... ועינים
לחיים-יונה – גחלים לוחשות ממש...

ואמרות הבריות, שאותו ההוד שבגבורה, הרצוף בקולו, מתוח גם על פניו.
ומספרים בשבחו לפני הזקן, ואומרים: חיים-יונה וויטלס – השכינה שורה עליו.

ופעם אחת שמע הזקן ונאנת:

– כך, כך – אמר – אבל צריך הוא להזהר מעינא בישא...

והכל יודעים, שאין הזקן מוציא מפיו דברים בעלמא...

מרגשים, שזכרים בגו... והגיעו הדברים לאזניו של חיים-יונה, והתחיל להזהר
ביותר...

צריכים אתם לדעת, שהימים ההם היו ימים של סכנה.

האדונים שלהם יצאו למלחמה לחוץ-לארץ. והראו גבורות נפלאות, ולכדו
מצודות, והבקיעו לערים גדולות, ונפל להם שם חבל בנעימים, ובאו על שכרם,
כדרכם: ממון, תכשיטין, יין ונשים. והתמהמו שם...

וכשאין האיש בביתו, הבטלה מביאה את המטרוניתא לידי שעמום... מעצמו
מובן, שהמטרוניתא לא תסובב את האכר, הבזוי בעיניה...

ומה הן עשות?

בימי-השוק, בפרט בימי אידיהם, סובבות הן מקושטות בכרכרות מהודרות
ובלוית הקוזאקלי"ך של החצר בערים ובעיירות, ועיניהן משוטטות, וכשהן רואות
יהודי יפה-תואר ויפה-מראה, קורצות הן להקוזאקלי"ך, – היהודי, מובן מאליו בורה,

והם רצים אחריו, תופשים אותו וכופתין וזורקין לתוך הכרכרה. והמטרוניתא מביאה אותו **הארמונה**, ומסיתה אותו ואונסת, ועל-פי רוב מביאה לידי-חטא, רחמנא ליעלן...

ומה עושה חיים-יונה?

בימי-השוק ובימי אידיהם אינו יוצא לשוק כל-עיקר. יושב הוא ומתפלל ביחידות ולומד ביחידות...

ואחר כל אלה – לא בכדי נאנח הזקן...

ויהי היום, ואין "ויהי" אלא לשון צרה...

רגיל חיים-יונה וויטלס לבוא כשמונה או כעשרה ימים קודם החג, – הדרך לא מסלת-ברזל ולא דרך-המלך היא, אלא מעט יער והשאר רכסים ובקעות בחמר, והוא תולך ברגל, לשם שכר הליכה.

צריך להנפש מעמל הדרך. וימים אחדים קודם החג הוא עסוק בגרונו, מתפלל בחשאי, שותק כל היום ובולע בבוקר-בבוקר ביצים חיות בנות-יומן, שהוא מקבל מן החצר. איסטניס הוא; טעם שלא מן המופלא, ותיכף חש במעיו...

ואינו יוצא מפתח הדרו בלי ערדלאין, ולצוארו כרוכה מטפחת.

ויהי ערב – שמונה ימים קודם החג, ויהי בוקר – שבעה ימים קודם החג, ועובר יום אחר יום, והיים-יונה איננו.

וה'עולם' משתומם: מה זאת?

אחר-כך מתחילים לפחד: "שלוחי מצוה אינם ניזוקין. אבל בזמן הזה... האדונים במרחקים והליסטים מצויים..."

בינתיים יצא הקול, שמעירו של חיים-יונה בא לכאן איזה חסיד.

"חסיד" – לאו דוקא. בר-גש זה היה בעל-בית אמיד, קצת למדן וקצת מכובד. ושמועה שמע על אודות הזקן שלנו, ואמר: אלך ואתהה על קנקנו, שמא ואולי... ובא. ויש לו פנאי להראות, ישן הוא במלון...

הולכים הצעירים מאנשי-שלומנו לבית-מלוננו ועודנו הוזה שוכב, סרוח על מטתו, וישן... לוקחים כד מים ומעירים אותו:

– איה חיים-יונה וויטלס?

– חיים-יונה וויטלס? יצא את העיר זה כבר! – ומספר הבר-גש, שיצאו רבים ללוותו, שגם הוא היה בתוכם... שלוו אותו עד קצה היער, שם עמדו ושתו "לחיים"... אחר-כך הפכו המלויים את פניהם העירה, וחיים-יונה וויטלס הלך לדרכו ונכנס אל היער... יותר איננו יודע...

אין עצה ואין תחבולה אחרת: צריך להודיע...

ולא מפני שהזקן, חס ושלום, צריך הודעה. עיניו הטהורות משוטטות ורואות... אלא... כך הוא מנהגו, רוצה הוא, שיהא הכל על-פי דרך הטבע.

אבל מי ילך ויגיד לו?

קודם החג, עד הושענא-רבה, ועד בכלל, הזקן שלנו שותק ואינו נענה ליחיד כל עיקר... מקבל פנים חדשות, נותן שלום ואומר שלום. אבל פתקאות אינו מקבל, שאלות-ובקשות אינו שומע...

לבו אז אל הכלל...

בוררין את הגדול שבמקורבים וכפיין אותו, שישים נפשו בכפו...
ובאין ברירה המקורב הולך... הוא פותח את הדלת, אחד משלנו מציג רגל
ונשאר סדק... רוצים לראות ולשמוע...
ורואים, איך המקורב עומד ברתת, שניו ממש דא לדא נקשן, ושהרגיש בו
הזקן... אבל אינו פונה אליו, סוברין – מתמת חלשות...
ושומעים שהוא מגמגם בלישנא: "טרחכם ומשאכם וריבכם"... ואחר-כך מלין
קטועות:
– יחוד... חשבון הנפש... קטרוג... כלל ישראל... משל למלך... משל לעבד...
ואחר-כך הפסיק ופנה אל המקורב ושאל:
– ובכן, מה אתה רוצה?
והמקורב מספר בדחילו ורחימו, איך שחיים-יונה אינו עוד, ושיצא זה שני
שבועות, ומה שאמר החצי-חסיד...
ורואים בחוש, שאין הזקן שומע דבר חדש, אלא שלא ניחא ליה, שאין לו
קורת-רוח מזה...
והמקורב מסיים בדמעות:
– וחיים-יונה הוא בעל אשה ובנים...
ומסתכל בו הזקן, כאילו שואל: מאי קא משמע לך? בודאי יש ליהודי אשה
וילדים.
והמקורב מוסיף ושואל:
– והעיקר, רבי, מי יעבור לפני התיבה?
והזקן עונה בתמיהה:
– ואתה מובטח, שלא יבוא כל עיקר?
עוד מלתו על לשונו וחיים-יונה בא, מדלג הוא ומקפץ בשמחה ובצהלה, מפלט
לו נתיב בין אנשי-שלומנו בזרוע, זורק לימין וזורק לשמאל, ונופל לתוך חדרו של
הזקן בתרועת נצחון:
– רבי, נס נעשה לי, נס מן השמים! ה' היה בעזרי...
ובאותו הרגע קרה דבר נורא ומבהיל...
הזקן, שהיה חולה ימים רבים ולא קם בלי עזר מכסאו, התרומם לפתע-פתאום,
התנשא מלא-קומתו, ובלו נתינת שלום נתן עין קרה והודרת בפני חיים-יונה, – על
קל שבקלים אין מביטים כך, – וקרא לו:
– נוּאָף!
וכשנפל חיים-יונה וויטלס מלא-קומתו ארצה, אמר:
– הוציאוהו אל בית-המדרש. ואם ירצה, יתודה...
ושב והתכוץ על מקומו.
אחרי רגעים אחדים היה חיים-יונה מוטל בבית-המדרש על הספסל ופניו לא
היו לו עוד, השחירו כעפר. עיניו לוחטות בחוריהן באשה של קדחת, גופו מפרפר,
פיו מזה קצף... "דבוק", רחמנא ליצלן. צריך לתמוך את ראשו, רוצה הוא להטיחו
בכותל...

והוא באחת: לא חטאתי, לא חטאתי!

וקופץ הוא ממקומו, ורוצה לעלות אל ארון-הקודש ולהשבע בנקיטת-חפץ, שלא היו דברים מעולם...

מובן מאליו, שאין נותנים לו... אומרים לו:

– אם רוצה אתה, התעדה, אך אל תשבע לשקר!...

והוא מתחיל לספר, והקול לא קולו של חיים-יונה...

יצא אמנם חיים-יונה וויטלס באותו היום, שאמר אותו חסיד... ביקש, כמנהגו, להוסיף מן החול על הקודש. לקח טלית ותפילין ומעט צידה לדרך, והלך לו. אנשי-שלומנו, ואותו חסיד בתוכם, לווהו עד קצה העיר. שמו "לחיים", והוא נכנס לבדו אל היער. אנשי הלוייה שבו לאחוריהם.

והלך יחידי ביער כשעה וחצי, עד שהגיע זמן תפלת מנחה. ורצה דוקא להתפלל בשדה. יש לו איזה טעם בדבר... והוא יודע היטב את היער, ונוטה לצד השדה. והחמה שוקעת... וכשבא אל הדרך, המבדילה בין היער והשדה, נשא את עינו והתבונן בשקיעת-החמה, והנה יוקד המערב וכדור אש יורד. ונזכר באש של גיהנם, ובא לידי הרהור תשובה והשבון הנפש, ולא שמע, שמרכבה מרקדה, ולא ראה שמטרוניתא יושבת במרכבה, עגלון לפניו וקוזאקלי"ך דוהרים אחריה, וכלבים דולקים...

ופתאום שמע: הוי, יהודי יפה!

הוא נס בחזרה אל היער. רץ כחץ מקשת להמלט על נפשו...

ושמע הוא את קול המטרוניתא מאחוריו: תפשוהו! בנפשכם הוא, תפשוהו!

והוא רץ בשארית כוחו להתחבא תחת אחד האילנות...

ושם בקצה היער אלונים נפלאים. הענפים עולים קצת ואחר-כך מתעגלים ויורדים ומגיעים עד עפר. בסוכת עץ כזה נחבא, ושם נפל מלא-קומתו ארצה, והשתטח, והתפלל אל אביו שבשמים, שלא יביאהו לידי נסיון...

וכילו מלא פחד וחיל – לפי שהמטרוניתא, שראה בסקירת עין, היתה יפהפיה גדולה מאד, ומלובשת הדר, ומקושטת מאד-מאד... והוא בוכה ומתפלל: רבונו-של-עולם, בין שהיא בשר-ודם, בין שהיא שד, הצילני מידה...

והקוזאקלי"ך רצים כה וכה, וקוראים איש לרעהו, כמו שנוהגים ביערות: הופ! והמטרוניתא גוערת במן הדרך, מן המרכבה: עכברים, כלבים, את עורכם אפשיט מעליכם, אם לא תמצאו את שאהבה נפשי... על כלונסאות של עץ אושיבכם עד שתתבקעו!...

והוא מתפלל בלחש, ובינתים הוא חושב, שאולי אין זה לשם חטא, שאולי אך מרשעת היא ושוונאת ישראל ורוצה ליסרו בשבטים, והוא מוסיף להתפלל: רבונו-של-עולם, אם נוחא לך שתמצאני, תעשה בי שפטים, אבל אל תביאני לידי חטא... את הכל, חוץ מן החטא, יקבל עליו באהבה!

וכלב היה בחיק המטרוניתא, וכראותה, שאין מוצאין את היהודי בשום אופן, שרקה לכלב ותשלחנו אל היער. ולכלב, כידוע, חוש-הריח נפלא, ותיכף הכיר בו, ועמד... ועושי רצונה של המטרוניתא רצו אחר הכלב, ומצאוהו לחיים-יונה וכפתוהו באזריהם והביאוהו אל המרכבה, והושיבוהו למולה...

והתחיל הנסיון...

הם שבים אחורנית...

המרכבה מרקדת, הסוסים דוהרים, והמטרוניתא בכבודה ובעצמה מתירה את האזורים... ולוהשת באזניו:

– אל תכעס, יהודי יפה, אני אנשק את כל המקומות שבגופך, שנגע בהם העור... אך נבוא הארמונה... שם אפיל לך חבלים בנעימים... אך את עיניך פקח...

– אך את עיניך פקח... יהודי יפה!

וכה היא מפתה ומפתה, וקולה כקול הנבל...

ואחר-כך היא רוצה לפקוח את עיניו באצבעותיה...

אבל חיים-יונה וויטלס – חיים-יונה וויטלס הוא... עוצם הוא את עיניו בכל כוחו ומתנפל מלא-קומתו לרגלי המטרוניתא, ומתחנן לפניו בפשוט ידים ורגלים:

– מטרוניתא גדולה, מטרוניתא חשובה, למה לך יהודי מצורע?... (ושקר הדבר; אף בהרת אחת קלה לא היתה בבשרו, אלא להמאס עליה אמר כך) האין הגרוע בעבדיך, ברועי צאנך ובשומרי כלביך, יפה ממני, טוב ממני?...

והיא אומרת:

– לא, חביבי! יפה אתה מכלי מלכים, חביב אתה ונעים, ונשמת אפך כצנור המור! לו אך את עיניך היפות תפקח...

והוא מוסיף והתחנן:

– מטרוניתא טובה ורחמניה, חוסי עלי! יהודי אני, ותורתנו הקדושה אוסרת עלי דברים כאלה. בנפשי הוא, מטרדת את אותי מן העולם-הזה ומן העולם-הבא... ואיך תעשי לי את הרעה הגדולה הזאת?...

אבל היא אומרת, שתתן לו יותר משני עולמות, משני עולמות... ונשמת אפה צורבת את פניו, וצורבת...

והוסיף לבקש על נפשו:

– עברי אנכי, ולי אשה עבריה וילדים עברים. האם צריכה מטרוניתא גדולה וחשובה כמותך לגזול מעבריה עניה את בעלה ומילדיה את אביהם?...

היא בשלה:

– אך הבט-נא אלי, פקח עיניך, יהודי יפה, וחזה כי... ואז תבחר!

ונסעים הם, כנ"ל בחזרה. והמטרוניתא מפסיקה פתאום באמצע ונותנת צו:

– דרך העיר, קל כנשר!

וכבר מקישים האופנים באבני החוץ –

וחיים-יונה משיב רוח ומספר:

– והתעוררתי, ופקחתי את עיני, אמת נכון הדבר, והנה השוק, וקמתי לפתע-פתאום וקפצתי מן המרכבה. וה' היה בעזרי, לקול מפלתי נפחדו הסוסים הקלים, ונטו הצדה, ונסו מתוך השוק...

ואני בקרבת ביתי הייתי, ונמלטתי...

ושתה עוד מים להשיב את נפשו, ואמר:

– אני לא חטאתי לאלהים!

בחשכה ראיתי את עיניה הדולקות וקפצתי מן המרכבה... במסירות-נפש גפלתי... גפלתי, וכחץ מקשת קמתי ורצתי הביתה... וסגרתי את התריסין...

– ומה היה אחרי-כן? – נשמע פתאום קול מאחורי בני-החבורה, שמסכיב שתו על המתנדה.

תיכף ומיד נבקעה החבורה לימין ולשמאל; והזקן עומד כנגד חיים-יונה וויטלס וקורא:

– למה הפסקת? ספר!

– מה לי לספר עוד? – נאנח חיים-יונה וויטלס – מכשפה היתה המטרוניתא, או שד... ובחסד אלהים נצלת... אבל, אמת, אש נשקה בי... הילדים לא היו בבית... אך היא לבדה... חנה-גיטל שלי... וכשראתה אותי צעקה בקול:

– מה זה? מהיכן? למה אתה פה?

ואני צייתי לה לשתוק...

וסגרתי את התריסין... וישבתי בחשכה ואני רועד... רועד... והיא מתחלחלת, ואוחזת בי – ומבטת לתוך עיני. ומסתכלת בי ובמלבושי, שקרעתי תחת האילן ביער, ושלוכלכו בטיט, בנפלי בשוק... רוצה היא לצעוק שנית, ואני אוחז בה, וסותם את פיה, וכך אנו עומדים... יחידים... בחושך... והתריסין סגורים –

– ואחר-כך? – שואל הזקן – מה היה אחר-כך?...

– מה לי לספר, רבי? הלא רואה אני, שאתה יודע... מה חטאי ומה פשעי? הלא היא זוגתי, זוגתי הכשרה... והתריסין...

– כן, הפסיקו הזקן וצחק. – התריסין היו סגורים וגם את עיניך עצמת! אבל מה חשבת אז? איזו הרהורים היו לך בשעת חבוק ונשוק בעינים עצומות? את מי ראית אז? את המטרוניתא! הלא כן?

– והרהורי עבירה – גמר הזקן – קשין מעבירה!

והתחלחל חיים-יונה ונפל מן הספסל לרגלי הזקן.

– רבי – התחנן – תן לי תשובה, רבי!

ופני הזקן השתנו וענה בחבה:

– קום, שוטה, הלא זאת היתה תשובתך! הלא על-כן ביישתיך ברבים!

איך התפלל חיים-יונה באותה שנה – יכולים אתם לשער!

לתוכן הענינים

לדף הראשני של פרויקט בני-יתודה